

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної роботи

Савова Анастасія Олександрівна

**«Представництво інтересів військовополонених в діяльності громадських
організацій»**

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня
магістра соціальної роботи

Науковий керівник:
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Литва Людмила Андріївна

Допустити до захисту в ЕК

Кафедра соціальної роботи
завідувач кафедри соціальної роботи,
кандидат соціологічних наук, доцент Люта Л. П.

(підпис)

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	7
1.1. Представництво у соціальній роботі. Види представництва інтересів клієнта.....	7
1.2. Соціальна робота з військовими: світовий досвід.....	11
1.3. Соціальна робота з учасниками бойових дій та збройних конфліктів.....	14
1.4. Соціальна робота із сім'ями військовослужбовців.....	15
1.5. Соціальна робота з військовополоненими.....	28
Висновки до 1 розділу.....	32
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	34
2.1. Методи дослідження.....	34
2.2. Програма емпіричного дослідження та характеристика вибірки.....	37
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	50
Висновки до 2 розділу.....	52
РОЗДІЛ III. МОДЕЛЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ У РОБОТІ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ.....	54
3.1. Застосування методу моделювання в соціальній роботі	54
3.2. Концептуальна модель представництва інтересів військовополонених.....	61
Висновки до 3 розділу.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність роботи полягає в тому, що існують великі проблеми у забезпеченні та відстоюванні прав, свобод та інтересів військовополонених українців в умовах російсько-української війни, що продовжується на території нашої Батьківщини. Військовополонені не мають жодних гарантій не лише гідного поводження з ними та нагляду і контролю з боку міжнародних незалежних організацій, а й отримання статусу полоненого та збереження всіх соціальних можливостей, що передбачені міжнародними правовими актами та навіть законами країни-агресора. Через неможливість особистої участі, представництвом інтересів військовополонених та зниклих безвісти військових крім відповідних державних органів займаються їх рідні та близькі, а допомагають їм в цьому громадські організації. На превеликий жаль Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), що є практично світовим монополістом у сфері представництва інтересів військовополонених комбатантів та цивільних осіб для усіх сторін держав-учасників військового конфлікту, не в змозі повною мірою виконувати свої функції з представництва та захисту прав військовополонених та цивільних осіб, що були викрадені, примусово депортовані, насильно утримувані, піддалися тортурам та приниженню навіть вбивству російськими окупантами на території нашої держави, що опинилася під контролем держави-агресора. Вже починаючи з 2014 року в Україні з'явилися громадські організації, змістом діяльності яких є представництво інтересів полонених, їх сімей та близьких задля забезпечення прав військових, що знаходяться в полоні. Така діяльність є вкрай чутливою і вимагає постійної координації із державними структурами України, на які покладено усі функції з визволення наших полонених, тож інформація про діяльність таких організацій є досить обмеженою, але можемо помітити певні особливості, які демонструють певні тенденції у використання такими організаціями певних форм та методів у

діяльності з представництва інтересів, що вимагають наукового аналізу і осмислення для практики соціальної роботи. Для підвищення рівня допомоги та якості життя, робота з представництва інтересів, забезпечення прав та можливостей цієї категорії населення займає важливу роль, оскільки навіть на державному рівні залишаються не до кінця вирішеними проблеми соціальної захищеності військовополонених, повернених з полону та їх сімей.

Дослідження проблем представництва інтересів в світовій практиці соціальної роботи відомі достатньо давно. Цьому напряму зокрема в галузі військової соціальної роботи присвячено дослідження американських та західноєвропейських фахівців. Зокрема теоретичні аспекти соціальної роботи з представництва інтересів висвітлені у працях Л. Домінеллі, М. Пейна, К. А. Сіммонса, З. Соломона. Дослідження різних практичних аспектів представництва інтересів військовослужбовців та членів їх родин пропонують А. Рубін, Е. Л. Вейс, Дж. Е. Колл, К.Р. Файлі та Дж. Бідер.

У вітчизняній практиці представлено напрям соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей, але досьгодні цей напрям не є інституціалізований та виокремленим внаслідок як незначного досвіду фахівців у цьому напрямі, що оформився з 2014 року внаслідок окупації частин Донецької та Луганської областей та анексії Автономної республіки Крим, так і внаслідок невеликої самої історії вітчизняної соціальної роботи. З огляду на специфіку військових як соціальної категорії, вітчизняні дослідження форм та методів соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх родин більшістю представлені в галузі державного управління та права, зокрема проблемам соціальної захищеності військовослужбовців як складової національної безпеки держави в умовах реформування української армії присвячені праці І.П. Дацюка, а В.П. Єлагін звертає увагу на визначення суспільно-політичних та правових механізмів системи соціального захисту військовослужбовців в Україні. В розвідках О.П. Стецькова аналізуються особливості впровадження моделі

представництва прав та інтересів клієнтів в сучасних умовах вітчизняної практики соціальної роботи. також існує досить мало вітчизняних джерел, у яких висвітлено особливості соціальної роботи з представництва інтересів, що здійснюють зокрема громадські організації. З огляду на обмеженість вітчизняних наукових публікацій щодо особливостей застосування практик представництва інтересів клієнтів соціальної роботи та зокрема військовослужбовців, що потрапили в полон, вважаємо за необхідне у актуальних умовах війни з російськими загарбниками, звернутися до дослідження практик представництва інтересів військовополонених, що здійснюють вітчизняні громадські організації.

Мета дослідження – дослідити інструменти представництва інтересів військовополонених в соціальній роботі та запропонувати концептуальну модель представництва інтересів військовополонених у практиці діяльності вітчизняних громадських організацій.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні основи застосування моделі представництва інтересів клієнта в соціальній роботі.
2. Визначити особливості представництва інтересів та захисту прав комбатантів та військовополонених.
3. Дослідити умови та ресурси представництва інтересів та захисту прав військовополонених українців в російсько-українській війні.
4. Представити актуальну концептуальну модель з представництва інтересів військовополонених у практиці діяльності громадських організацій.

Об'єкт дослідження: соціальна робота з представництва інтересів клієнта.

Предмет дослідження: інструменти соціальної роботи з представництва інтересів українських військовополонених, що представлені в практиках громадських організацій.

Для розв'язання поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження:**

- теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення;
- емпіричні методи: контент-аналіз, включене спостереження, метод моделювання.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМ ТА МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

1.1. Представництво у соціальній роботі. Види представництва інтересів клієнта

Представництво у соціальній роботі - це процес, в процесі якого соціальний працівник діє від імені та в інтересах своєї організації або спільноти, яку він представляє. Цей процес може бути використаний в багатьох різних контекстах соціальної роботи, таких як робота з дітьми, дорослими, людьми похилого віку, особами з інвалідністю, наркозалежними, військовими та іншими людьми, які потребують допомоги та підтримки. Представництво включає в себе дії соціального працівника, які спрямовані на захист інтересів його організації або спільноти, а також забезпечення того, щоб клієнти отримали належну допомогу та підтримку. Соціальний працівник, який виступає в якості представника, може взаємодіяти з іншими організаціями та установами, щоб забезпечити необхідну допомогу та ресурси для своїх клієнтів.

Під час процесу представництва соціальні працівники можуть взаємодіяти з адвокатами, лікарями, психологами та іншими фахівцями, щоб забезпечити найкращі умови для своїх клієнтів. Він також може займатися громадською роботою, веденням інформаційної роботи з популяризації послуг і програм соціальної роботи, просуванням ідей для підтримки незахищених верств населення.

Крім того, соціальні працівники, які діють як представники, повинні вести записи, що стосуються їхньої роботи та взаємодії з клієнтами та іншими фахівцями. Це може включати протоколи зустрічей із клієнтами, звіти про

виконану роботу та результати, а також подробиці взаємодії з іншими організаціями та установами.

Одним із ключових аспектів представництва в соціальній роботі є етична поведінка соціальних працівників.

Він повинен дотримуватися таких етичних принципів, як конфіденційність, повага до особистої гідності та прав клієнтів, невтручання в приватне життя тощо. Крім того, соціальні працівники повинні мати бажання співпрацювати та бути готовими взаємодіяти з іншими професійними працівниками та організаціями.

Загалом представництво в соціальній роботі допомагає забезпечити взаємодію між соціальними працівниками, їх організаціями та іншими фахівцями та організаціями з метою надання належної підтримки та допомоги вразливим групам. Цей процес є важливою частиною соціальної роботи, оскільки допомагає забезпечити ефективну та злагоджену роботу з клієнтами та досягнення спільних цілей і результатів.

Представництво інтересів клієнтів є важливою частиною соціальної роботи і може приймати різні форми залежно від досвіду та потреб клієнта. До основних проявів інтересів клієнта в соціальній роботі відносяться:

1. Юридичне представництво: Юридичні представники можуть надавати юридичну підтримку клієнтам, які стикаються з проблемами в системі соціального захисту, захищати права клієнтів у суді, надавати консультації клієнтам з правових питань.

2. Соціальне представництво: соціальне представництво допомагає клієнтам отримати доступ до різноманітних соціальних послуг і ресурсів, таких як працевлаштування, професійне навчання та підтримка працевлаштування.

3. Політичне представництво: Представники інтересів можуть представляти клієнтів у політичному процесі, захищати їхні права та лобіювати законодавчі реформи, які допомагають покращити життя людей.

4. Економічне представництво: Представництво інтересів може допомогти клієнтам отримати фінансові ресурси, такі як позики та гранти, або надати поради щодо фінансового планування та управління бюджетом.

5. Медичні представники: медичні представники можуть надавати підтримку та консультації клієнтам щодо доступу до медичних послуг і ресурсів, таких як ліки, програми реабілітації, психологічна підтримка тощо.

Крім того, представник інтересів може бути волонтером або працівником професійної організації, наприклад неприбуткової чи громадської організації. Вони можуть працювати в усіх сферах соціальної роботи, включаючи роботу з дітьми, людьми з обмеженими можливостями, людьми похилого віку, жертвами насильства, військовослужбовцями та їхніми родинами та іншими вразливими групами [24].

У своїй діяльності представники інтересів клієнтів можуть здійснювати різні види діяльності, зокрема:

- Консультувати клієнтів щодо їхніх прав та можливостей отримати різноманітні послуги та ресурси.
- Різноманітні форми навчання та навчання клієнтів, спрямовані на забезпечення їх самостійного життя та підвищення кваліфікації.
- Лобіювання інтересів клієнтів у відносинах з державними органами та іншими організаціями.
- Представляти інтереси клієнтів у судах та інших юридичних справах.
- Розробляти та реалізовувати програми та проекти, спрямовані на покращення життя клієнтів.

Важливим аспектом представництва інтересів клієнтів є забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних клієнтів. Представництво інтересів здійснюється з дотриманням етичних стандартів і правил професійної поведінки для забезпечення довіри між ними та представниками інтересів.

У державних установах соціальні працівники можуть брати участь у розробці та реалізації програм соціальної роботи. Вони можуть надати консультації з питань соціальної роботи та допомогти в організації освітніх заходів, тренінгів та семінарів для інших учасників соціальної роботи. Крім того, вони можуть брати участь на організаційному рівні в розробці програм і стратегій соціальної роботи та сприяти їх реалізації [13].

Представники громадськості можуть включати:

- Громадські організації беруть участь у процесі планування та розробки політики соціальної роботи, а також її реалізації та оцінки її ефективності.

- Розробка та реалізація спільних проектів громадських організацій та організацій соціальної роботи, спрямованих на покращення життя людей та зменшення соціальних проблем.

- Проводити адвокаційні кампанії з метою поширення знань про права людини та соціальну справедливість, зосереджуючись на конкретних питаннях у сфері соціальної роботи.

- Підтримувати та захищати права людини, особливо там, де права людини порушуються державними установами та іншими організаціями.

Громадське представництво особливо важливо, коли органи державної влади не можуть або не бажають вирішувати соціальні проблеми, або коли їхні рішення не відповідають потребам людей і порушують їхні права. У цьому випадку громадські організації та активісти можуть виступати голосом народу та сприяти розвитку суспільства на краще [24].

Важливою складовою громадського представництва є забезпечення прозорості та відкритості процесу прийняття рішень та розподілу ресурсів у сфері соціальної роботи. Громадські організації можуть запитувати інформацію про бюджетування, планування та звітність діяльності агентств соціальної роботи, а також моніторинг витрат та ефективності використання ресурсів.

У свою чергу, органи соціальної роботи можуть працювати з громадськими організаціями та активістами, інформуючи та залучаючи їх до планування та реалізації програм.

У свою чергу, органи соціальної роботи можуть працювати з громадськими організаціями та активістами, інформуючи та залучаючи їх до планування та реалізації програм. Така співпраця може ефективніше та збалансованіше вирішувати соціальні проблеми та задовольняти потреби людей.

Соціальні працівники можуть допомогти громадським організаціям визначити потреби та проблеми соціальних груп, з якими вони працюють, і запропонувати рішення для вирішення цих проблем. Вони можуть допомогти впроваджувати інноваційні підходи, працювати з тими, хто потребує соціальної підтримки та вирішувати соціальні проблеми. Крім того, вони також можуть бути важливими посередниками між громадськими організаціями та національною владою, сприяючи вирішенню соціальних проблем на місцевому та національному рівнях влади [38].

Загалом представництво громадськості в соціальній роботі може сприяти розвитку соціально-демократичних процесів і забезпечувати більшу соціальну справедливість. Це може бути важливим інструментом зміни ставлення суспільства до питань соціальної роботи та покращення якості життя людей [24].

1.2. Соціальна робота з військовими: світовий досвід

Практика соціальної роботи з військовими має багату та різноманітну історію (Daley, 1999). Соціальні працівники надають прямі послуги, зосереджуючись на питаннях домашнього насильства, залежності, психічних захворювань, пристосування до військової служби, воєнних травм, подолання фізичних захворювань та зміцнення здоров'я. А також соціальні працівники надають непрямі послуги, зосереджуючи свою професійну увагу на таких

питаннях, як розвиток політики, перевірка новобранців, а також просвіта та розвиток соціальних послуг для солдатів та їхніх сімей [26].

Становлення Міжнародної військово-соціальної роботи (IMSW), створення та розвиток міжнародних технологій, засобів та інструментів для досягнення максимальної ефективності військових та можливостей соціальної роботи, була новітньою подією. Хоча самі військові дедалі частіше проводять спільні операції та беруть участь у міжнародному (чи принаймні регіональному) співробітництві, не було розвитку ресурсів міжнародної соціальної (MilSW). Затвердженого списку необхідних заходів, здійснюваних соціальними робітниками при роботі з військовими немає, проте на конференції Служби військової соціальної роботи Сполучених Штатів (Daley, 1999) було затверджено визначений перелік «основних міжнародних вимог до військової соціальної роботи» [34]:

1. Підвищити здатність військовослужбовців вести повноцінну життєдіяльність та швидко та ефективно відновлюватися після військових робіт;
2. Розробляти, адаптувати та проводити консультації щодо військової політики та процедур, які мінімізують психосоціальну шкоду, одночасно максимізуючи благополуччя військовослужбовців та їх родин в межах військових структурних меж;
3. Створювати та впроваджувати програми, які допомагають зменшити ймовірність шкоди від таких психосоціальних проблем, як насильство в сім'ї, зловживання психоактивними речовинами, психічні захворювання або ж непристосованість до серйозних соматичних захворювань;
4. Пропонувати можливості для внутрішньовійськового розвитку та втручання з метою поліпшення функціонування служби;
5. Забезпечувати професіоналізм на найвищому рівні в наданні соціальних послуг військовим;
6. Розповсюджувати ефективні історичні технології.

Після 8-річної війни на Сході України та повномасштабного вторгнення, з'являється зростаюча кількість доказів, що війна має значний вплив на емоційний, психологічний та міжособистісний стан військовослужбовців. Окрім того спостерігається збільшення розуміння значущості ролі соціальних працівників в управлінні психосоціальним функціонуванням військовослужбовців в обох областях: під час військових робіт та вдома, що зумовило інтерес до військової соціальної роботи як спеціалізації у сфері соціальної роботи загалом. Тому соціальні працівники, які контактують з військовослужбовцями (чи ні на передовій чи в тилу), повинні розуміти типи ситуацій, з якими сьогодні стикаються військові соціальні працівники під час бою, щоб ефективно працювати з військовослужбовцями чи ветеранами.

При роботі з армією завданнями соціального працівника є попередження, виявлення та боротьба з негативними реакціями на бойовий стрес у підрозділах, з метою оптимізації та попередження виконання бойових завдань. Для мінімізації негативного впливу бойового стресу на фізичне, психологічне, інтелектуальне та соціальне здоров'я учасників. Важливо орієнтуватися на індивідуальний підхід до підтримки або відновлення нормального функціонування військових. Для досягнення цієї мети проведено заходи Соціальні працівники та інші спеціалісти з поведінкового здоров'я, включаючи постійне обстеження психічного здоров'я солдатів, консультації з усіма рівнями керівництва та регулярне спілкування з медичним персоналом [38].

Технології соціальної роботи з військовослужбовцями та їх родинами є контекстуально залежними від характеру та глибини соціальних проблем, що виникають у цих груп, від кваліфікації та досвіду фахівця, який займається вирішенням цих проблем, а також від приналежності до конкретного складу військовослужбовців та тривалості їх перебування на військовій службі.

Технології соціальної роботи, що використовуються органами державної влади, мають на меті розв'язання соціальних проблем, що існують у сфері

військової та соціальної діяльності, а також забезпечення ефективного управління системою повного забезпечення армії та участь у формуванні державної соціальної політики.

Технології соціальної роботи на мікросоціальному рівні, що застосовуються в межах окремих військових підрозділів, націлені на вирішення проблем окремих військовослужбовців, військових груп та колективів. Робота з військовослужбовцями передбачає повне використання загальних соціальних засобів, що активно застосовуються в інших сферах суспільства, таких як соціальна діагностика, соціальна терапія та корекція, соціальна адаптація та реабілітація, соціальне страхування та соціальне забезпечення.

У військово-соціальній сфері широко використовуються специфічні технології, які залежать від характеристик об'єкта та особливостей соціальних проблем, які необхідно вирішити. Такі технології включають соціальну роботу з військовослужбовцями та членами їх сімей, які потрапили в складні життєві ситуації, а також технології втручання в кризові ситуації військовослужбовців, такі як робота з сім'ями загиблих військовослужбовців, військовослужбовцями, які втратили житло, або втратили кінцівки [40].

1.3. Соціальна робота з учасниками бойових дій та збройних конфліктів

У центрі соціальної роботи військовослужбовців мають бути учасники бойових дій та збройних конфліктів. По-перше, допомога повинна надаватися пораненим, інвалідам, хворим військовослужбовцям, а також сім'ям загиблих військовослужбовців [39].

Виділимо такі напрями діяльності щодо вирішення завдань соціального захисту учасників бойових дій:

- Розробити законодавство про соціальний захист учасників бойових дій, надання їм додаткових пільг, прав, гарантій і компенсацій;

- Організація комплексних систем реабілітації під час та після безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях. Військово-соціальну роботу слід зосередити на виявленні ветеранів, які потребують реабілітації, а зусилля командування, військових психологів і медичного персоналу – на надання їм різноманітної допомоги, зокрема направлення до спеціалізованих реабілітаційних центрів.

Проблемою також є створення єдиної національної системи реабілітації у вигляді взаємопов'язаної та взаємодоповнюючої системи психологічних, медичних, професійних і соціальних заходів, спрямованих на комплексну психофізіологічну реабілітацію та соціальну адаптацію громадян, які виконують або виконували службові обов'язки в умовах воєнного стану та воєнних дій;

- співпраця держави та громадських організацій;
- соціальна робота з сім'ями військовослужбовців, які загинули під час виконання бойових дій. Найважливішими завданнями є полегшення важкого матеріального становища сім'ї, допомога у подоланні важкої психологічної травми, пов'язаної зі смертю батька та чоловіка, забезпечення літнього відпочинку дітей, державна підтримка доступу до освіти [8].

1.4. Соціальна робота із сім'ями військовослужбовців

Сім'ї військовослужбовців несуть всі труднощі військової служби нарівні з самими військовослужбовцями. Основними напрямками соціальної роботи з родинами військовослужбовців є:

- систематичний розгляд питань практичної роботи з родинами військовослужбовців та їх житлово-побутовими умовами;
- безпосередній зв'язок начальницького і сержантського складу з родинами військовослужбовців, постійна увага до життя воїнів, психологічного стану їхніх сімей;

- враховувати потреби молодих та великих сімей, сімей військовослужбовців, які загинули під час виконання бойових дій, при розгляді питань забезпечення житлом, матеріального забезпечення та надання матеріальної допомоги;

- уточнення нормативно-правових положень щодо покращення соціально-економічних умов та пільг військовослужбовців Збройних Сил та членів їх сімей;

- організація дозвілля та сімейного відпочинку, оздоровлення дітей військовослужбовців, активне використання можливостей культурно-просвітницької діяльності;

- психологічне та юридичне консультування.

Недостатній соціальний захист робить військову сферу інститутом підвищеного соціального ризику, що відбивається на загальному контексті психоемоції військових. Виходячи з цього, соціально-правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей сьогодні займає все більше місце в діяльності органів військового управління щодо підтримки боєготовності та боєздатності військ.

Перш ніж вимагати від людей серйозного ставлення до своїх обов'язків, необхідно забезпечити їх усім необхідним для життя і служби, захистити від свавілля і беззаконня [8, 10].

Саме це поняття визначає характер і зміст військово-соціальної роботи. Основним змістом соціальної роботи є проблема створення гідних умов життя людей, головним чином матеріально-сімейних, а також правових і моральних. Військово-соціальна політика розглядає ці проблеми та вирішує їх шляхом [8, 18]:

- удосконалення системи матеріального забезпечення (забезпечення необхідними засобами для існування воїнів та їх сімей є основним джерелом забезпечення матеріальних потреб воїнів та їх сімей. детальніше);

- врегулювання системи соціальних виплат та компенсацій (для забезпечення стабільності військовослужбовців та їх сімей це досягається шляхом розробки та прийняття нових нормативно-правових актів та внесення необхідних змін до чинної нормативно-правової бази надання соціальних виплат);

- забезпечення житлом (військовослужбовці віднесені до громадянства і держава забезпечує їм житлові умови, у тому числі після звільнення);

- медичне обслуговування (право на створення здорових і безпечних умов життя, безоплатне медичне обслуговування військовослужбовців у військово-медичних закладах, першочергове санаторно-курортне лікування та медикаменти).

Створення спеціалізованої системи сімейного консультування та сімейної терапії має велике значення для зняття напруги в родинях військовослужбовців та попередження конфліктних чи кризових ситуацій.

Для проведення соціальної роботи з військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, надання соціально-правових консультацій з усіх питань, що стосуються їх прав і можливостей до і після звільнення, прав членів їх сімей, захисту їх інтересів до наказу цієї категорії. частина, вищий орган, місцевий орган.

Соціальна робота військовослужбовців та їх сімей здійснюється певними методами [19].

- Організаційні методи – техніко-оперативні методи, які використовуються для вирішення організаційних завдань у сфері соціальної роботи: організаційно-адміністративні; організаційно-координаційні; організаційно-навчальні; організаційно-технологічні тощо. Ці методи допомагають фахівцям адекватно організувати соціальну допомогу та підтримку військовослужбовців і їхні сім'ї Повідомте їм про повноваження

та обов'язки різних адміністрацій, органів соціального захисту та соціальних служб.

- Педагогічні методи - це методи, спрямовані на надання соціальної допомоги особистості та членам суспільства, в яких відбувається процес соціалізації та соціальної орієнтації. Існує три групи методів:

Методи формування особистісної свідомості (понять, суджень, переконань, оцінок);

- Методи організації пізнавальної, практичної діяльності та поведінки (домашні завдання, завдання, вправи, створення спеціальних навчальних ситуацій);
- Методи стимулювання індивідуальної діяльності та поведінки (оцінка, заохочення, осуд тощо).

Вони допомагають фахівцям займатися розвитком особистості військовослужбовців та членів їхніх сімей соціально корисними способами, гарантуючи, що процеси їхньої соціалізації відбуваються правильно, впливаючи на обізнаність, діяльність і поведінку.

- Соціально-психологічні підходи – це підходи, які загалом поділяються на декілька груп. Методи психологічного дослідження: Спостереження - систематичне і цілеспрямоване сприйняття психологічних явищ з метою вивчення їх значення і конкретних змін в конкретних умовах; Експеримент - дослідник активно бере участь у соціальній ситуації і фіксує поведінку або стан досліджуваного суб'єкта. змінити. Ці методи дозволять соціальним працівникам виявити психологічні зміни у свідомості військовослужбовців та їхніх сімей і допоможуть їм усвідомити ці зміни для вирішення конфлікту.
- Соціально-економічні підходи — це підходи, які враховують соціальні інтереси та потреби людей під час здійснення дій та визначають засоби їх задоволення: матеріальна та грошова допомога, визначення пільг та

одноразових допомог, спонсорство та сімейні послуги, санкції та ін.. У соціальній роботі використовуються такі методи: статистика; математика; аналіз цілеспрямованих дій та об'єктивна порівняльна оцінка можливих результатів дій (методи прийняття оптимальних рішень); баланс; індекси; альтернативи; технічний аналіз ряду динаміка та ін.

Усі ці підходи допоможуть соціальним працівникам сформувавши найкращі соціальні стандарти військових, створити ефективну систему соціального захисту військових, підвищити соціальну мобільність та ефективність роботи національної соціальної служби.

У соціальній роботі використовуються різні види методів професійної діяльності. Тому автор поділяє їх на індивідуальне право соціальної роботи, право групової соціальної роботи та право суспільної соціальної роботи. Підхід індивідуальної соціальної роботи полягає в тому, щоб допомогти людям безпосередньо через міжособистісні взаємодії, коли вони адаптуються до нових умов життя. Груповий підхід соціальної роботи пропонує цілісну роботу з групою військовослужбовців та членами їхніх сімей, а також груповий підхід, коли кожен працює індивідуально. Громадська соціальна робота – це професійна допомога бійцям та їхнім родинам, які проживають на одній території та мають спільні проблеми.

У військовому суспільстві важлива психосоціальна складова соціальної роботи. Адже для постійного і вимушеного спілкування військовослужбовців з оточуючими необхідно стимулювати позитивні психологічні реакції та пригнічувати або усувати негативні. Необхідно навчити людей пом'якшувати негативні риси свого характеру, вступати в привабливий обмін для протидії можливій агресії з боку оточуючих, вирішувати проблеми на передконфліктній фазі [35].

Для цього використовуються різні методи і прийоми: психологічний тренінг, психотерапія і корекція, аутотренінг. Наприклад, за допомогою самопідготовки

військовослужбовці можуть навчитися керувати своїми емоціями та відновлюватися після стресових ситуацій. Цей вид роботи також можна проводити у формі групової терапії, тобто у формі створення груп взаємодопомоги самопомоги. Створення спеціалізованої системи сімейного консультування та сімейної терапії має велике значення для зняття напруги в родинях військовослужбовців та попередження конфліктних чи кризових ситуацій. Наявність таких послуг стане єдиною можливістю для сімей військових отримати професійну допомогу для стабілізації своїх сімей, перебуваючи далеко від великих міст.

Водночас великий виховний потенціал мають дитячі військово-спортивні табори, гуртки, клуби. Вони сприяють формуванню у підлітків усвідомлення престижу та соціального статусу військової служби, поваги до праці батьків. Якщо з економічних чи інших причин створення в місті спеціального закладу для сімей військовослужбовців із Центром допомоги сім'ї та дітям є недоцільним, з фінансових чи інших причин, спеціалісти центру повинні пройти додаткове навчання для надання кваліфікованої допомоги військовослужбовцям та їхнім родинам.

Одним із важливих аспектів представництва інтересів військовослужбовців та учасників бойових дій є їхнє соціальне та психічне здоров'я. Учасники бойових дій можуть переживати стресові ситуації та травми, які можуть вплинути на їх психічне здоров'я та благополуччя.

Соціальні працівники повинні забезпечити доступ до психологічної допомоги та консультацій, щоб допомогти учасникам військових дій та бойових дій повернутися до нормального життя [38].

Іншим аспектом, який представляє інтереси військовослужбовців та учасників бойових дій, є їх матеріальний добробут. Багато військовослужбовців і учасників бойових дій можуть опинитися у фінансовій скруті після війни, що може призвести до соціальної вразливості та незахищеності. Соціальні

працівники повинні допомагати військовослужбовцям і ветеранам отримати доступ до соціальної допомоги та інших економічних пільг, щоб зменшити їхню економічну вразливість.

Соціальні працівники повинні знати, як допомогти військовослужбовцям і учасникам бойових дій створити нові соціальні зв'язки після війни. Багато військовослужбовців і учасників бойових дій можуть відчувати, що вони втрачають частину свого життя через ізоляцію, відсутність соціальних зв'язків, відчуження від сім'ї та друзів і нездатність підтримувати контакт із зовнішнім світом.

Соціальні працівники можуть заохочувати військовослужбовців та учасників бойових дій знаходити нові соціальні зв'язки, наприклад, через участь у спільнотах ветеранів, волонтерських організаціях і програмах навчання [39].

Крім того, соціальні працівники повинні мати інформацію про різноманітні соціальні програми допомоги військовослужбовцям та ветеранам післявоєнного періоду. Наприклад, це можуть бути програми підтримки післявоєнного відновлення, матеріальної допомоги постраждалим від війни, соціальної підтримки ветеранів, допомоги в пошуку роботи тощо.

Підсумовуючи, представництво інтересів учасників війни та конфлікту вимагає від соціальних працівників глибокого розуміння проблем і потреб цієї групи людей. Важливо надавати різноманітні види допомоги, такі як психологічна, матеріальна та соціальна, щоб допомогти військовослужбовцям і учасникам бойових дій безперешкодно повернутися до повсякденного життя після війни та забезпечити їх добробут.

Крім того, слід зазначити, що соціальні працівники, які працюють у війську, повинні орієнтуватися на військову культуру та її особливості. Це може включати знання військової термінології, ієрархії та внутрішніх правил військової служби. Це може допомогти соціальним працівникам легше спілкуватися з військовослужбовцями та учасниками бойових дій і розуміти їхні

потреби та проблеми [8]. Одним із ключових аспектів представництва інтересів учасників бойових дій та бойових дій є забезпечення їх безпеки та свободи від дискримінації. Соціальні працівники повинні допомагати цій групі людей захищати свої права та інтереси, особливо у відносинах з роботодавцями, органами влади та іншими установами. Наприклад, вони можуть допомагати військовослужбовцям і учасникам бойових дій у підключенні відповідних служб і агенцій для надання допомоги в юридичних, соціальних та інших питаннях.

Гарантії військовослужбовців, які передбачені законом [9]:

— Соціальні гарантії військовослужбовців

«Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі – Закон) передбачає соціальне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період.

Статтею 4 Закону передбачено, що контроль за дотриманням законодавства про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей та інших нормативних правових актів покладається на органи державної влади та органи місцевого самоврядування [19].

Військовослужбовці, які мобілізовані на військову службу в особливий період, мають переважне право на підписання контракту про проходження військової служби після закінчення особливого періоду (пункт 6 статті 8 Закону) [19].

В особливий період від оголошення мобілізації до введення воєнного стану або прийняття рішення про демобілізацію військовослужбовці щороку користуються основною відпусткою, але в окремих родах суміжних підрозділів одночасно відсутні не більше 30% від загальної чисельності (Стаття 101, пункт 17 Закону) [19] .

В особливий період воєнного стану військовослужбовці можуть скористатися частиною щорічної основної відпустки, а також відпусткою за сімейними обставинами та з інших поважних причин, а також отримати грошове

забезпечення. Тривалість кожної встановленої відпустки не перевищує 10 календарних днів, не враховуючи часу на проїзд до місця відпустки в Україні та назад, але не більше двох днів в один бік. Щорічна неповна основна відпустка може надаватися один раз протягом календарного року за умови одночасної неявки не більш як 30 відсотків загальної чисельності військовослужбовців певної категорії у відповідній частині (частина 18 статті 101 Закону) [19].

Військовослужбовці, призвані на військову службу за мобілізацією, особливий період і весь період служби, а також військовослужбовці і оборони, які вжили або беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки під час проведення спеціальних операцій, відсічі та недопущення російських військ. Федерації від бойових дій на території Донецької та Луганської збройної агресії в районах, забезпечення здійснення конкретних заходів безпосередньо в цих районах або в цих районах і під час здійснення конкретних заходів, - штрафи, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами та організаціями. різних форм власності, у тому числі банки та фізичні особи, а за користування кредитом проценти не нараховуються (ст. 14, п. 15 Закону) [19].

Крім того, за контрактами працівників, які приймаються на строкову військову службу, призов офіцерського складу, призов під час мобілізації, особливий період, військову службу в запасі або приймаються відповідно до нормативно-правових актів, у тому числі шляхом укладення нового контракту про проходження військової служби. У період дії особливого періоду до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігається місце роботи і посада на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від належності і форми власності. фізичної особи-підприємця, яка працювала на час призову (ст. 119 КЗпП України ст. III).

— Грошове забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей

Членам сімей військовослужбовців, які проходять військову службу в особливий період, у разі неможливості отримати виплату під час участі в бойових діях гарантується забезпечення членів їх сімей проживанням. У цьому випадку грошове забезпечення виплачується сім'ям військовослужбовців (ст. 18, п. 61 Закону) [19].

Кабінет Міністрів України, місцеві ради, підприємства, установи та організації можуть встановлювати сім'ям військовослужбовців інші пільги та гарантії соціального захисту.

Крім того, статтею 25 пункту 10 глави XX Податкового кодексу України встановлено, що самозайняті особи (фізичні особи – підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність) з найманими працівниками або без них звільняються від строкової військової служби на весь час проходження служби та зобов'язані нараховувати, сплачувати та декларувати ПДФО також звільняються від обов'язку нараховувати, сплачувати та декларувати податок на доходи фізичних осіб.

— Медичне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей

Відповідно до статті 11 Закону про військовослужбовці, вони мають право на [19]:

- Право на безоплатне медичне обслуговування у військових закладах охорони здоров'я (під час вступних зборів (перевірок) та спеціальних зборів);
- Медичні послуги, що надаються Міністерством оборони України, іншими військовими організаціями та правоохоронними органами, утвореними відповідно до законів України, надаються державними та комунальними закладами охорони здоров'я за відсутності військових закладів охорони здоров'я, військової служби, зборів чи місць. проживання або суміжних відділень або спеціального медичного обладнання, а також у надзвичайних ситуаціях;

- Право на надання безоплатної психологічної допомоги особам, які беруть безпосередню участь у проведенні антитерористичної операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та зупиненні збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, під час здійснення необхідних заходів щодо забезпечення України, чи виконують вони службові бойові завдання в екстремальних (бойових) ситуаціях під час захисту країни, захисту безпеки її народу та національних інтересів, пов'язаних з військовою агресією Російської Федерації проти України;
- Для осіб, позбавлених волі внаслідок збройної агресії проти України, після звільнення мають бути вжиті відновні (постізоляційні, реінтеграційні), адаптаційні, підтримуючі (супутні) заходи;
- Ветерани або ветерани з числа ветеранів мають право на безоплатну психологічну допомогу;
- Особи, які брали безпосередню участь у здійсненні необхідних заходів із забезпечення оборони України, захисту безпеки народу та інтересів держави в період дії воєнного стану та пов'язані з військовою агресією Російської Федерації. Федерації були направлені до медичних закладів за межі України для надання їм медичної допомоги або медико-психологічної реабілітації;
- Право на лікування та відпочинок у санаторно-курортних закладах не частіше одного разу на рік у санаторіях, пансіонатах, пансіонатах і туристичних базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законодавства України військових організацій та правоохоронних органів Першочергова оплата квитки за розміром і порядком, визначеними Кабінетом Міністрів України. Витрати

(безкоштовно після стаціонарного лікування в госпіталі за висновком Військово-лікарської ради);

- За наявності медичних показань їм надається безкоштовне санаторно-курортне лікування (призовники, курсанти вищих військових навчальних закладів і курсанти вищих навчальних закладів, що мають військові навчальні частини, навчальні центри (частини), військовослужбовці-жінки) на спеціальні путівки до санаторно-курортних та лікувальних закладів (хто після лікування у військово-лікувальних закладах страждає на захворювання, пов'язані з виконанням обов'язків військової служби);
- Пріоритет надається путівкам на санаторно-курортне лікування (видається особам, зайнятим на роботах із шкідливими умовами праці та особливим характером служби, військовослужбовцям, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, учасникам бойових дій та прирівняним до них).

Члени сімей:

- Право на безоплатну психологічну допомогу мають пенсіонери та ветерани, особи, які зробили особливий внесок у справу Вітчизни, загиблі ветерани та захисники України;
- Надається медична допомога у військових закладах охорони здоров'я, де за місцем проживання відсутні державні та комунальні заклади охорони здоров'я;
- Уповноважені в установах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових організаціях та правоохоронних органах (військовослужбовці та звільнені в запас або звільнені зі служби, смерть (загибель), пропавши безвісти під час проходження військової служби, отримав інвалідність або під час бойових дій (війни) чи був поранений у полоні під час участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, якщо такі особи прослужили у

Збройних Силах України, інших утворених законом військових організаціях України та правоохоронних органах не менше 20 календарних років);

- Право на лікування та відпочинок у санаторно-курортних закладах не частіше одного разу на рік у санаторіях, пансіонатах, пансіонатах і туристичних базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законодавства України військових організацій та правоохоронних органів Першочергова оплата квитки в розмірі та порядку вартості, встановлених Кабінетом Міністрів України. Такі самі права мають особи, які перебувають на утриманні військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби. До таких членів сім'ї належать: батьки, дружина (чоловік), неповнолітні діти та діти – інваліди з дитинства (якщо місячний дохід сім'ї за перші шість місяців не перевищує трьох прожиткових мінімумів).

— Пенсійне забезпечення військовослужбовців

Відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення пенсіонерів та деяких інших працівників» виплата пенсійних послуг пенсіонерам гарантується на особливий період під час мобілізації.

Статтями 10 і 15 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачено, що сім'ї осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, які загинули або померли від поранень, контузій чи каліцтв під час участі в бойових дій. антитерористичної операції, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України продовжено дію пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів, гарантії соціального захисту» [20].

1.5. Соціальна робота з військовополоненими

Соціальна робота для військовополонених включає надання підтримки, адвокацію та послуги, щоб допомогти їм впоратися з наслідками полону та реінтегруватися в суспільство після звільнення. Ось кілька поширених форм і методів соціальної роботи з військовополоненими: 1. Консультування та терапія: Соціальні працівники надають емоційну та психологічну підтримку військовополоненим, надаючи індивідуальні чи групові консультації, орієнтовану на травму терапію та групи підтримки. Це може допомогти їм впоратися зі стресом у полоні та емоційними труднощами повернення до цивільного життя.

2. Адвокація: соціальні працівники діють як адвокати військовополонених, забезпечуючи захист їхніх прав і задоволення основних потреб. Це включає збереження справедливого ставлення, доступ до медичної допомоги та родинні зв'язки [1].

3. Ведення випадку: соціальні працівники допомагають військовополоненим розробити індивідуальні плани реінтеграції після звільнення. Це може включати зв'язок їх із ресурсами працевлаштування, допомоги з житлом і послуг психічного здоров'я. 4. Освіта та підготовка. Соціальні працівники можуть запропонувати освітні програми та підготовку, щоб допомогти військовополоненим розвинути нові навички та підготувати їх до життя після звільнення. Це може включати професійне навчання, уроки фінансової грамотності та освіти в галузі психічного здоров'я та самопочуття.

5. Інформаційна робота з громадою: соціальні працівники працюють з місцевими громадами, щоб допомогти їм зрозуміти потреби військовополонених і сприяти соціальній інтеграції та прийняттю після повернення. Це може включати організацію громадських заходів, сприяння групам підтримки однолітків, а також сприяння громадській освіті та інформаційним заходам.

Загалом соціальна робота з військовополоненими вимагає гнучкого та індивідуального підходу, який враховує унікальний досвід і потреби кожної людини. Надаючи низку послуг та підтримки, соціальні працівники можуть допомогти військовополоненим подолати труднощі полону та успішно реінтегруватися у свої громади [23]. Соціальна робота з військовополоненими базується на ряді правових принципів, відображених у різних міжнародних документах і національних законах.

Правові принципи:

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка забезпечує кожній людині право на життя, свободу від тортур, рабства та інших форм рабства, свободу думки, совісті та релігії, свободу вираження поглядів тощо.

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який закріплює право на свободу вираження поглядів, справедливий суд, думку, совість і релігію, серед інших прав.

- Національні закони про захист прав людини, які містять положення щодо запобігання насильству, дискримінації та іншим порушенням прав.

- Женевська конвенція про передачу військовополонених визначає права та обов'язки військовополонених, і всі сторони конфлікту ставляться до них гуманно та з повагою.

Крім правових принципів, соціальна робота в інтересах військовополонених також базується на етичних принципах, зокрема:

- Принцип поваги до людської гідності, що означає дотримання прав і свобод кожної людини незалежно від її статусу, стану здоров'я та інших ознак.

- Принцип компетентності, який вимагає достатньої кваліфікації та досвіду для здійснення соціальної роботи та представлення інтересів клієнтів.

- Принцип конфіденційності, який передбачає збереження та захист конфіденційної інформації про клієнтів та їх справи, що стає відомою соціальним працівникам у процесі роботи.

- Принцип безконтрольності, що означає повагу до права клієнтів самостійно вирішувати проблеми та нести відповідальність за свої дії.

- Принципи безпеки, які передбачають захист клієнтів від потенційно шкідливих наслідків під час їх роботи, а соціальних працівників - від потенційних небезпек.

Основними завданнями соціальної роботи з військовополоненими є забезпечення гуманного і шанобливого ставлення до військовополонених, захист їх прав і свобод, підтримка і допомога у складних життєвих ситуаціях. Для досягнення цих цілей необхідно дотримуватися правових та етичних принципів соціальної роботи та використовувати різноманітні методи та інструменти, щоб допомогти клієнтам вирішити проблеми та досягти поставлених цілей.

МКЧХ також певною мірою представляв інтереси військовополонених. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) забезпечує захист прав та інтересів військовополонених відповідно до Міжнародного гуманітарного права (МГП) [30]. Згідно з міжнародним гуманітарним правом військовополонені мають право на повагу до їхньої гідності, гуманне ставлення та захист від фізичних, психологічних і моральних тортур і насильства. Вони також мають право жити в гідних умовах, отримувати медичну допомогу та відвідувати родичів і делегатів МКЧХ.

МКЧХ повинен реалізувати ці права, регулярно відвідуючи військові об'єкти, де утримуються військовополонені, і зв'язуючись з ними, щоб перевірити умови їх утримання та гуманне поводження. Крім того, МКЧХ має забезпечити надання гуманітарної допомоги військовополоненим, яка може включати їжу, одяг, ліки та інші предмети першої необхідності. МКЧХ також допомагає звільненим військовополоненим повернутися до своїх сімей і домівок, надаючи

їм медичну допомогу, їжу, одяг та іншу допомогу в перші кілька днів після звільнення [30].

До прав військовополонених відноситься також право на імунітет від кримінального переслідування за дії, пов'язані з їх військовим статусом. Вони не можуть бути притягнуті до відповідальності за дії, вчинені під час виконання військових обов'язків або через їхній статус військовополонених.

Крім того, військовополонені мають право на захист своєї релігійної та культурної самобутності. Вони мають право на свободу релігійних переконань і можуть приймати священників і матеріали для релігійної діяльності.

Крім того, військовополонені мають право повернутися в свою країну після закінчення війни або конфлікту, в якому вони були захоплені. Це може бути організовано шляхом обміну військовополоненими між сторонами конфлікту або шляхом одностороннього звільнення військовополонених.

Важливим аспектом захисту прав військовополонених є забезпечення їх безпеки під час перебування в полоні. МКЧХ має вжити заходів для запобігання порушенням прав військовополонених, наприклад, стежити за діями незаконних груп, що діють у зонах конфлікту.

Але в рамках війни, розпочатої росією у 2014 році та повномасштабного вторгнення на територію України, МКЧХ не виконує обов'язки прописані в їх статуті і порушується найголовніше право військовополонених – право на безпеку. Через те, що представників МКЧХ сторона агресора не допускає до місць утримання (хоча за міжнародними конвенціями вони мають право діяти безсторонньо) наших військових, частина військовополонених мають статус «безвісті зниклий», через що на них не створено карту військовополоненого та не відбувається постійного моніторингу фізичного та психічного стану здоров'я осіб. Така ж участь спіткала і осіб, які були підтверженні МКЧХ, але через неконтрольовані перевезення та неналежні умови утримання, гарантій безпеки вони також не мають. Факти тортур та катувань фіксуються лише після обміну та

потрапляння військовополонених на підконтрольну Україні територію. Відбувається повна ізоляція військовополонених, можливість спілкуватися є у дуже обмеженої кількості осіб, яка відбувається з великими затримками (листи від полонених рідні отримують через 2-3 місяці після їх написання, листи від рідних полоненим майже не передають, також присутня цензура).

Полонені українські військові зазнають утисків в усіх затверджених світовою спільнотою сферах, по всіх існуючих нормативно-правових актах, на момент знаходження в місцях утримання вони є дуже вразливою групою громадян України і тому відстоюванням їх прав і інтересів займаються їх сім'я або близькі люди.

Висновки до розділу 1

Соціальна робота з комбатантами та військовополоненими – це система правових, політичних, економічних, виховних та інших заходів, що проводяться з метою забезпечення необхідних для життєдіяльності матеріально-побутових умов та встановлених законодавством пільг військовослужбовцям, військовополоненим та членам їх сімей; що є одним з важливих компонентів морально-психологічного забезпечення діяльності війська.

Отже, представники соціальної роботи можуть виконувати важливу роль у громадських організаціях, які займаються різними аспектами соціальної роботи. Вони можуть надавати професійну допомогу та координацію роботи з соціально вразливими групами, сприяти впровадженню інноваційних підходів до роботи з людьми, які потребують соціальної підтримки, та сприяти змінам в соціальній політиці та практиках.

Крім того, представники соціальної роботи можуть виступати на захист прав соціально вразливих груп населення (якими наразі є військові). Вони можуть співпрацювати з правозахисними організаціями, медичними закладами

та іншими зацікавленими сторонами, щоб сприяти захисту прав людей, які потребують соціальної підтримки.

Члени сім'ї також травмовані та не завжди можуть підтримати постраждалого, оскільки, по-перше, вони самі потребують підтримки, а, по-друге, близькі люди, зазвичай, надто сильно переймаються травмованою ситуацією й не завжди можуть допомогти іншому. В родині полоненого можуть змінитися ролі та взаємини: втрачається довіра одне до одного та до світу загалом, що призводить до бажання надмірного контролю та опіки, іноді в обох членів подружжя. Звільнені часто стають надзвичайно чутливими й нетерпимими до будь-яких проявів контролю, але хочуть контролювати своїх рідних, тримати під контролем ситуацію, що може спричинити додаткові непорозуміння. Родині потрібно пояснювати причину такої поведінки, це допомагає зменшити рівень тривожності та напруження.

Загалом соціальна робота з військовополоненими вимагає гнучкого та індивідуального підходу, який враховує унікальний досвід і потреби кожної людини. Пропонуючи низку послуг і підтримки, соціальні працівники можуть допомогти військовополоненим подолати труднощі полону та успішно реінтегруватися у свої громади.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИК ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

2.1. Методи дослідження

З огляду на специфіку предмета дослідження, а саме практик з представництва інтересів військовополонених, що представлені в діяльності громадських організацій, ключовим, при виконанні роботи, було застосування методів контент-аналізу та включеного спостереження.

У нашому випадку ми досліджуємо діяльність громадських організацій з представництва інтересів військовополонених, інформація про яку представлена на сайтах обраних організацій. Розглянемо детальніше сутність цих методів.

До соціологічних методів належать методи збору та аналізу соціальної інформації. Вони використовуються в макросоціальній роботі, соціальному проектуванні та прогнозуванні. Для оцінки ефективності соціальної роботи та соціальних програм використовуються також соціологічна методологія та методи соціальної статистики. У мікросоціальній роботі ці методи істотно модифікуються. Ці підходи соціальної роботи спрямовані на створення єдиної картини проблем, які потребують вирішення. Різноманітність методів дозволяє побудувати картину проблеми з різних ракурсів і таким чином сформулювати перелік завдань, вирішення яких буде використано в подальшій діяльності соціального працівника.

Серед цих методів особливе місце займає *контент-аналіз*. Контент-аналіз – формальний метод вивчення текстової та графічної інформації, що включає перетворення дослідницької інформації в кількісні показники та проведення статистичної обробки. Аналіз вмісту не усуває потреби в звичайному (тобто

осмисленому) аналізі файлів. Перші доповнюють другі, а їх поєднання поглиблює розуміння змісту будь-якого тексту. Контент-аналіз дає змогу виявити суспільно значущий зміст літератури, який уникає поверхневого сприйняття традиційних досліджень. Основними завданнями контент-аналізу є:

- визначити та оцінювати текстові ознаки як маркери аспектів об'єкта дослідження;
- визначити причину або стан, що впливає на характеристики, пов'язані з об'єктом дослідження;
- оцінити вплив повідомлення на аудиторію та встановити адресні точки для такого впливу.

В даний час основні процеси контент-аналізу включають:

- визначення семантичних одиниць для контент-аналізу, якими можуть бути поняття, виражені окремими термінами;
- визначення тем, що виражені через змістовні абзаци, частини текстів, статті, радіопередачі тощо; імена, прізвища; події, факти тощо;
- зміст звернення до потенційних адресатів.

Блоки контент-аналізу диференціюються відповідно до змісту, цілей, завдань і припущень конкретного дослідження.

Призначення одиниці обліку може відповідати або не відповідати одиниці аналізу. У першому випадку процедура зводиться до підрахунку частоти згадок вибраних семантичних одиниць, у другому випадку дослідник, спираючись на проаналізований матеріал і здоровий глузд, пропонує одиницю обліку, якою може бути:

- фізична довжина тексту;
- текстові області, заповнені смисловими одиницями;
- кількість рядків (абзаців, символів, колонок тексту);
- тривалість радіо- чи телепередачі;
- аудіо- та відеозаписи фрагментів кінофільму,

– кількість малюнків з певним змістом, сюжетом тощо.

Процедура розрахунку багато в чому схожа на стандартний метод класифікації за виділеними групами. Збірки з використанням спеціальних таблиць, комп'ютерних програм, спеціальних формул, статистичних розрахунків для наочності та привабливості тексту. Правомірність використання контент-аналізу в соціальній психології та інших соціальних дослідженнях базується на тому факті, що тексти документів, як реальність першого порядку контент-аналізу, завжди є продуктом людської діяльності, широко визначеної соціальним контекстом. Тому в ньому прослідковується вплив різних соціальних і психологічних факторів. Це створює можливість ідентифікації та вимірювання цих факторів шляхом реєстрації відповідних показників або посилок у тексті. Тому метою контент-аналізу є розуміння реальності поза текстом, тобто на основі тексту документа та його аналізу ми робимо висновки про реальних людей чи явища. Основною метою контент-аналізу є пошук процедур, за допомогою яких можна виявити релевантні показники явищ і характеристик, що вивчаються в текстах, виміряти їх, а потім адекватно пояснити.

Включене спостереження - це якісний метод дослідження, який дає можливість вивчати людей в їх природному середовищі та в повсякденному житті. Це форма польових досліджень, які проводяться в реальних умовах і, на відміну від експериментів, ніким не контролюються та не організуються. Це чудовий спосіб дізнатися, що люди насправді роблять, а не те, що вони кажуть, що роблять. Як випливає з назви методу, дослідники беруть безпосередню участь у діяльності організації або групи, яку вони вивчають. Тому дослідники повинні постійно балансувати дві ролі: учасника та спостерігача. Особливо важливо уникати повного «вписування» в колектив, коли дослідник починає ідентифікувати себе з об'єктом свого дослідження.

Дослідники можуть виконувати дві ролі: учасники як спостерігачі («Інсайтери»), та спостерігач як учасник ("нейтральний аутсайдер").

Завдяки застосуванню цих методів стало можливим зібрати необхідну інформацію про роботу громадських організацій та їх структуру, що допомогло більш детально проаналізувати їх діяльність.

2.2. Програма емпіричного дослідження та характеристика вибірки

Програму нашого емпіричного дослідження було побудовано на підставі аналізу інформації діяльності громадських організацій, що представляють інтереси українських військовополонених та надають соціальні послуги у цій царині. Програма складається із наступних етапів:

- Перший етап. Визначення організацій, що відповідають критерію представництва інтересів військовополонених та отримання доступу до інформації про них.

До нашої *вибірки* увійшли три громадські організації:

1. Асоціація родин захисників "Азовсталі"

Мета: звільнення захисників Маріуполя.

Завдання: допомога сім'ям та рідним військовополонених та поверненим з полону бійцям.

Діяльність: розголос інформації про ставлення до полонених та умови їх утримання, та тиском на міжнародні організації (такі як МКЧХ, ООН ПАРЄ тощо), а також на міжнародних лідерів. Родичі захисників проводили мирні акції та мітинги в Україні і за її межами, спілкувалися з журналістами, писали звернення як від родин, так і від Асоціації та створювали петиції. Також організація допомагає рідним при заповненні всіх необхідних документів про своїх близьких які знаходяться у полоні. Члени Асоціації займаються привертанням уваги до бійців, які досі знаходяться у полоні шляхом створення і розповсюдження банерів, плакатів Україною, проводять благодійні заходи, такі

як виставки, спортивні марафони та аукціони. Допомога сім'ям бійців включає в себе консультацію з юристами та психологічну підтримку за потреби. Після повернення захисників, Асоціація надає гуманітарну допомогу кожному оборонцю Азовсталі для того, щоб забезпечити першочергові потреби людини, яка повернулася з полону (одяг, засоби гігієни, речі першої необхідності тощо). Також асоціація сумісно зі своїми партнерами створює проекти, як наприклад вироблення картин за номерами задля того аби зібрати кошти у фонд Асоціації, які будуть в подальшому направлені на реабілітацію воїнів, які повернулися з полону. Тобто ГО займається підтримкою бійців у період реабілітації та допомагає у відновленні фізичного та психічного здоров'я [2].

Представники Асоціації також займаються збереженням історій бійців та людей, які причетні до оборони Маріуполя, і розповсюджують їх шляхом розіграшу книг з описаними подіями, створенням відео та ініціюванням виставок з фотографіями, зробленими безпосередньо під час оборони міста.

Рік заснування: 1 червня 2022 року.

Статус: всеукраїнська.

Профіль: військові всіх підрозділів, що потрапили у полон з Маріуполя, в тому числі з Азовсталі, та їх родини.

Члени ГО: близькі та родичі військовослужбовців всіх підрозділів гарнізону «Маріуполь»: морських піхотинців 36-ї обрмп, бійців полку "Азов", ТРО, співробітників СБУ, Національної поліції, Національної гвардії, Державної прикордонної служби тощо; спеціалісти різних профілів – дизайну, реклами тощо [2].

2. Блакитний птах

Мета: надання людям, що потрапили в полон, зникли безвісті та їх рідним кваліфікованої допомоги, що включає надання соціальних послуг, консультації юриста, надання допомоги в лікуванні та реабілітації, психологічної підтримки

та психотерапії, надання кризових консультацій, а також інформаційного консультування.

Завдання: підвищення обізнаності своїх потенційних клієнтів щодо своїх прав та можливостей, захист законних, політичних, соціальних, економічних, національно-культурних та інших прав, інтересів та свобод людей; організації семінарів, публічних заходів, що направлені на інформування потенційних клієнтів організації [4].

Діяльність: Підтримка громадян України, що опинилися у складних життєвих ситуаціях внаслідок подій на Сході України, а особливо тих, що зазнали незаконних утримань жорстокого поводження та катувань, а також членів їх сімей і рідних осіб зниклих безвісти. Організація працює в різних напрямках і надає послуги юристів, соціальних працівників, психологів, лікарів тощо.

Працівники організації інформують близьких про дії, які проводяться на державному і міжнародному рівнях задля звільнення їх близьких з полону, а також надають інформацію про можливості та доступні для членів сім'ї.

Наразі організація працює як з рідними полонених, так із самими військовими, що повернулися з полону. Представники організації надають рекомендації з приводу першочергових дій, які мають зробити родичі після зникнення безвісти або потрапляння у полон близької людини. Дають рекомендації та консультують з приводу отримання допомоги (гуманітарної та грошової) від держави та міжнародних організацій (таких як МКЧХ або ООН). Надають психологічну підтримку членам сім'ї військовополонених. Спеціалісти ГО забезпечують психотерапевтична допомогу і займаються організацією реабілітаційних заходів звільнених осіб, працюють з сім'єю та розповідають як правильно себе поводити з людиною, яка повернулася з полону, консультують з приводу оформлення соціальних виплат і правової допомоги. Соціальні працівники організації супроводжують особу, що повернулася з полону в госпіталі, а також можуть бути з клієнтом на момент медичного обстеження і лікування. Багато людей після

виходу з полону можуть не помічати наслідків цього, тому соціальні працівники, розуміючи, що відбувалося з людиною, збираючи анамнез, самі пропонують найбільш актуальне обстеження та фіксують особливості переживання травматичного досвіду, задля структурованої роботи зі спеціалістами в області психічного здоров'я. Також з сім'єю та людиною що знаходилась у полоні проводиться психоедукація для того аби кожен розумів особливості реакцій психіки та поведінки з обох сторін, для того аби була можливість побудувати екологічну комунікацію, яка сприятиме стабілізації стану близької особи та якнайшвидше допоможе ресоціалізації і повернутися до мирного життя, враховуючи специфічний досвід.

Також організація займається відновленням документів, якщо вони були втрачені під час полону, допомогою з пошуком житла як для звільненої особи, так і для її родини на момент знаходження військового у полоні. Подаються заяви в державні органи та до міжнародних організацій і судів.

Пережити травматичний досвід фіксується спеціалістами задля того аби мати можливість у безпечному середовищі проаналізувати зміни, що відбулися з людиною і надати необхідну допомогу, а також враховувати це в зверненнях та заявах до міжнародних організацій та судів вже після виходу з полону.

Багато близьких звільнених осіб відчували себе не здатними боротися з почуттями під час відсутності близької людини, а після повернення зіштовхнулися з відчуттям того ніби повернулася чужа людина, зовсім незнайома. Представники «Блакитного птаха» надають психологічну підтримку і в такому випадку, для того аби звикнути до нової реальності, зрозуміти людину, яка повернулася, а також свій емоційний стан, розібратися зі своїми думками та переживаннями з цього приводу.

В основному представники організації психологи та соціальні працівники знаходяться в госпіталях для військових і супроводжують осіб, що повернулися з полону майже весь час їх знаходження в лікувально-оздоровчому закладі

(виключно за бажанням звільненої особи). Постійно моніториться стан людини, а також її відносини з близькими та оточуючим світом [4].

Рік заснування: серпень 2015 року.

Статус: всеукраїнська.

Профіль: всі військовополонені та їх родини.

Члени ГО: спеціалісти різних профілів – психологи і психотерапевти, соціальні працівники, юристи, адвокати, адміністратори тощо.

3. Штаб підтримки Морської Піхоти України

Мета: сприяння у поверненні бійців морської піхоти, які потрапити в полон з заводів Азовсталь, Азовмаш та ім. Ілліча, а також, які були захоплені під час боїв у місті Маріуполь; допомога їх родинам; допомога після повернення з полону.

Завдання: захист прав і інтересів військовополонених бійців морської піхоти та їх родин.

Діяльність: Створення та розповсюдження в медійному просторі петицій (міжнародних та державних), звернень та представляла інтереси бійців морської піхоти, що знаходяться у полоні на світовій арені, у міжнародних організаціях, в Раді членів Європи, МКЧХ, ООН, також на міжнародних форумах та зустрічах зі світовими лідерами та політиками. Організація мітингів, мирних акцій в містах України та благодійних аукціонів. Організація займається також волонтерською діяльністю та підтримкою діючих бійці морської піхоти на різних рівнях. Волонтери залучали різні громадські інституції та підприємства України до питання захисту інтересів військовополонених. Неодноразово ініціювалися зустрічі з представниками влади та світових організацій, для постійного моніторингу роботи, яка проводиться для звільнення полонених, а також роботи, яку виконують для забезпечення гідних умов перебування у полоні у ворога. За ініціативи Штабу було організовано збір ліків для полонених бійців, які мають хронічні та тяжкі захворювання та разом з тим ініційовано доставку

гуманітарного вантажу до місць утримання наших військовополонених, до яких були допущені представники МКЧХ.

Організація допомагає бійцям, що знаходяться у зоні бойових дій як матеріально та і морально, підтримуючи бойовий дух. Залучено медійних людей та небайдужих українців до збору коштів на рації, тепловізори, автомобілі, спорядження та інші необхідні речі, а також бійцям передавали малюнки та листи від дітей зі словами вдячності та захвату. Голова організації особисто передавала листи від рідних та сімей полонених представникам МКЧХ в Україні, які мали потрапити до військовополонених.

Представники Штабу присутні на всіх обмінах та зустрічали обмінюваних морських піхотинців, вручають їм гуманітарну допомогу і речі першої необхідності. Присутні на обмінах члени Штабу мають контактну інформацію майже всіх близьких, тому, якщо повернена особа не пам'ятає номеру своїх рідних, то буде отримано допомогу в тому, щоб зв'язатися з сім'єю особи, яку повернули з полону або голова Штабу проінформує їх одразу після спілкування з бійцями та потраплянні їх на підконтрольну Україні територію.

Партнери штабу допомагають сім'ям полонених, у яких є маленькі діти речами для них, засобами гігієни, матеріально підтримують тих, хто цього потребує, а також пропонують різні навчально-розважальні заходи для дітей старшого віку.

Голова штабу періодично подає дані військовополонених, близькі яких є членами Штабу, щоб дізнатися чи з'явилась нова інформація відносно певної особи або чи зафіксовано певних органах інформацію, яку отримали або знайшли родичі людини, що знаходиться у полоні або вважається безвісті зниклою [5].

Рік заснування: 24 липня 2022 року.

Статус: всеукраїнська.

Профіль: морські піхотинці, що потрапили в полон у Маріуполі і з заводів міста, та їх родини.

Члени ГО: виключно родичі та близькі військовополонених морських піхотинців.

- Другий етап. Порівнюємо обрані громадські організації за ключовими характеристиками:

1)

Таб. 2.1. Порівняння діяльності ГО за метою їх створення.

ГО	Ключова мета
Асоціація родин захисників Азовсталі	Повернення бійців з полону
Блакитний птах	Надання соціальних послуг
Штаб підтримки Морської Піхоти України	Повернення бійців з полону

Ми бачимо, що дві з трьох організацій мають метою свого створення повернення військовополонених, "Блакитний птах" була створена задля допомоги у отриманні соціальних послуг особам, що повернулися з місць утримання та їх родинам.

2)

Таб. 2.2. Порівняння діяльності ГО за завданнями, які вони поставили у своїй роботі.

ГО	Завдання
Асоціація родин захисників Азовсталі	Допомога військовополоненим, поверненим з полону бійцям та їх сім'ям
Блакитний птах	Інформування категорії можливих клієнтів про напрямки допомоги, яку можна отримати від даної ГО

Штаб підтримки Морської Піхоти України	Захист прав і інтересів військовополонених бійців морської піхоти та їх родин
---	--

У таблиці ми можемо бачити, що Асоціація родин захисників Азовсталі та Штаб підтримки Морської Піхоти України більше зацікавлені у конкретних діях з представництва інтересів своїх учасників та їх полонених рідних, оскільки самі і можуть бути своїми клієнтами, тому добре орієнтуються в потребах та послугах, з якими можуть звернутися. Члени цих двох організацій на початковому етапі звернення до них турбуються про те, щоб особи виконали всі дії, які держава озвучує як необхідні (наприклад, заповнення «Дорожньої карти»). Блакитний птах інформує та консультує стосовно послуги, які можуть бути надані, якщо у бійців чи їх рідних з'явиться потреба в цьому чи бажання їх отримати.

3) Таб. 2.3. Порівняння ГО за їх діяльністю та сферами впливу.

ГО	Діяльність
Асоціація родин захисників Азовсталі	<ul style="list-style-type: none"> -В межах країни та закордоном. -Медійний та суспільний розголос проблем поводження з військовополоненими з боку країни-агресора. -Благодійні заходи, які направлені на збір коштів для реабілітації бійців, що повернулися з полону. -Пошук спонсорів у випадку специфічних запитів або неможливості отримати певну медичну допомогу на території країни. -Внесення пережитого захисниками Маріуполя в сферу медіа та суспільного простору шляхом

	<p>створення фотовиставок, фільмів, мерчу, написання книг тощо.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Гуманітарна допомога поверненим з полону. -Допомога родинам в представництві інтересів своїх близьких, які у полоні. -Консультації юристів та психологів за потреби.
Блакитний птах	<ul style="list-style-type: none"> -Виключно в Україні. -Робота з родинами військовополонених, зниклих безвісти та повернених осіб. -Робота з бійцями після обміну, під час їх знаходження на обстеженні і лікуванні у госпіталях. -Підтримка психологічна та соціальна у випадку, якщо після повернення з полону особа протягом тривалого часу має складнощі у поверненні до мирного життя. -Допомога спеціалістів медичного профіля (у разі необхідності).
Штаб підтримки Морської Піхоти України	<ul style="list-style-type: none"> -В Україні та інших країнах світу. -Гуманітарна допомога бійцям після обмінів. -Гуманітарна допомога сім'ям та дітям військовополонених. -Консультації психолога та юриста (при потребі). -Організація мирних акцій та медійне нагадування про полонених, встановлення плакатів, білбордів в Україні та європейських країнах.

	<ul style="list-style-type: none"> -Допомога в оформленні документів до державних органів, виплат та грошової допомоги. -Пошук спонсорів та спеціалістів у разі специфічних потреб у лікування. -Збори на реабілітацію бійців, що знаходилися в полоні. -Допомога бійцям, що знаходяться в зоні проведення бойових дій (ментальна та матеріальна). -Регулярне спілкування з державними органами та міжнародними організаціями, які займаються (або сприяють) поверненню морських піхотинців.
--	---

Діяльність організації «Блакитний птах» направлена на вирішення конкретних запитів, з якими звертаються звільнені з полону військові та їх близькі, загалом це надання послуг реадaptaції, ресоціалізації та психологічного супроводу/підтримки. Інші організації спрямовані на розголос проблем військовополонених, повернених осіб, їх родин. Їх діяльність розгортається навколо постійного медійного впливу на соціум (це можуть бути як благодійні заходи, мирні акції, так і розміщення банерів, плакатів, написів на стінах та білбордах, у закладах та у соціальних мережах); пошук спонсорів, які фінансують гуманітарну допомогу, специфічні медичні послуги (наприклад, протезування та реабілітація після); спілкування та звернення до державних та міжнародних структур з метою отримання нової інформації з приводу полонених та обмінів, а також з метою відстоювання прав і інтересів осіб, які знаходяться в полоні у агресора.

4) Таб. 2.4. Порівняння ГО за роками, коли вони були засновані.

ГО	Рік заснування
Асоціація родин захисників Азовсталі	2022
Блакитний птах	2015
Штаб підтримки Морської Піхоти України	2022

ГО «Блакитний птах» розгорнула свою діяльність внаслідок необхідності допомоги людям зі Сходу України та Криму, через насильницькі дії, які чинили окупанти на цих територіях не лише по відношенню до військових, а й до цивільних громадян та активістів. Дві інші організації почали діяти у рік повномасштабного вторгнення через порушення всіх можливих конвенцій та міжнародних угод по відношенню до військових. Світова спільнота показали свою неможливість впливати на дії армії країни-агресора, тому виникла потреба в представництві інтересів потерпаючої сторони.

5) Таб. 2.5. Порівняння ГО за їх територіальним впливом.

ГО	Статус
Асоціація родин захисників Азовсталі	Всеукраїнська
Блакитний птах	Всеукраїнська
Штаб підтримки Морської Піхоти України	Всеукраїнська

ГО працюють з полоненими та їх рідними з усієї країни, але також зарекомендували себе і на світовій арені.

6) Таб. 2.6. Порівняння ГО за категорією осіб, на яких їх діяльність розповсюджується.

ГО	Профіль
Асоціація родин захисників Азовсталі	Захисники Маріуполя всіх підрозділів
Блакитний птах	Всі військовополонені та зниклі безвісти військові
Штаб підтримки Морської Піхоти України	Полонені і зниклі безвісти у Маріуполі морські піхотинці

Асоціація родин захисників Азовсталі та Штаб підтримки Морської Піхоти України мають вузький профіль «клієнтів», оскільки охоплюють конкретну категорію полонених, Блакитний птах – працює з усіма бійцями.

7) Таб. 2.7. Порівняння ГО за тим, хто входить до робочого складу.

ГО	Члени ГО
Асоціація родин захисників Азовсталі	Рідні та близькі військовополонених з Азовсталі та гарнізону «Маріуполь»
Блакитний птах	Спеціалісти широкого спектру послуг
Штаб підтримки Морської Піхоти України	Рідні та близькі військовополонених бійців підрозділу Морської Піхоти з Маріуполя та його заводів

Як бачимо, дві з трьох організацій були створені рідними військовополонених, що й зумовлює профіль завдань та задач, які ставлять перед собою організації.

- Третій етап. Порівняльний аналіз послуг, що надають громадські організації, та визначення слабких та сильних сторін їхньої діяльності.

Таб. 2.8. Порівняльна оцінка послуг, які можуть бути надалі ГО.

Послуга	Асоціація...	Блакитний птах	Штаб...
Психологічна підтримка	+	+	+
Інформування про звернення до державних структур	+	+	+
Юридична допомога	+	+	+
Взаємодія з міжнародними організаціями	+	-	+
Гуманітарна допомога	+	-	+
Допомога з пошуком житла	-	+	-
Психоедукація	-	+	-
Медична допомога	-	+	-
Кризова інтервенція	-	+	-
Відновлення документів	-	+	-
Заходи ресоціалізації та реадаптації	-	+	-

Пошук спонсорів	+	-	+
-----------------	---	---	---

Виходячи з даних, які представлені у таблиці, можна зробити висновок про те, що ні одна з моделей представництва в досліджуваних громадських організаціях не закриває всі можливі потреби своїх потенційних клієнтів (військовополонених та членів їх родин). Як бачимо існує потреба в створенні концептуальної моделі з представництва інтересів військовополонених.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Розглянемо види соціальних послуг, які можуть знадобитися військовополоненим та їхнім сім'ям залежно від індивідуальних потреб [9]:

- Побутова підтримка (надання притулку; навчання, розвиток і підтримка навичок самостійного життя; допомога в організації побуту; організація медичного спонсорства; допомога у веденні домашнього господарства (придбання та доставка продуктів харчування, медикаментів та інших речей, приготування їжі, косметична чистка); представництво інтересів; допомога в організації та взаємодія з іншими спеціалістами та службами; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги).
- Паліативна/хоспісна допомога (допомога в самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, режиму фізичних вправ, прийом ліків, годування); моніторинг стану здоров'я; допомога в наданні медичних послуг; допомога в техніках реабілітації, навчання використанню навичок; навчання членів сім'ї та догляд; допомога у веденні домашнього господарства (купівля та доставка продуктів харчування, медикаментів та ін., приготування їжі, догляд та прибирання); представництво інтересів; психологічна підтримка осіб та членів сім'ї; надання інформації з питань

соціального захисту населення; отримання безоплатної правової допомоги, організація та підтримка груп взаємодопомоги).

- Соціальний супровід сімей, які виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (допомога у створенні та підтримці позитивного соціально-психологічного клімату в сім'ї; адаптація дітей у новому середовищі; створення належних умов для задоволення індивідуальних потреб і потреб осіб, позбавлених батьківського піклування, розвитку та виховання дітей; захист майнових, житлових та інших прав дітей; сприяння навчанню та розвитку дітей; сприяння зміцненню/відновленню доброзичливих сімейних і соціальних зв'язків; підготовка дітей до виходу з сім'ї, у тому числі до самостійного життя).
- Послуги соціальної адаптації (допомога в аналізі життєвої ситуації, виявлення основних проблем, шляхи їх вирішення, розробка плану виходу зі складної життєвої ситуації; участь отримувачів у вирішенні власної складної життєвої ситуації; надання інформації про : соціальний захист населення; навчання, формування та розвиток соціальних навичок, навичок, соціальної компетентності; представництво інтересів; корекція психічних станів і поведінки у повсякденному житті; надання психологічної підтримки; допомога в оформленні документів; допомога у працевлаштуванні; допомога у зміцненні/відновленні сімейні та суспільно корисні зв'язки; клуби за інтересами Організація активних клубів, Довголіття активних клубів, Університет третього віку; допомога в організації робочого дня та дозвілля; допомога в організації та діяльності груп взаємодопомоги).
- Послуги соціальної інтеграції та реінтеграції (розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; допомога в аналізі життєвих ситуацій, виявленні основних проблем, шляхах вирішення проблем та розробці планів виходу зі складних життєвих ситуацій; залучення отримувачів до

вирішення власних проблем. Важкі умови життя ; надання інформації з питань соціального захисту населення; представництво інтересів; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; допомога в оформленні документів; допомога в оформленні місця проживання/реєстрації місця проживання; допомога в отриманні житла, працевлаштуванні тощо; виправлення психічного стану і поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; допомога у зміцненні/відновленні корисних сімейних і соціальних стосунків; допомога в організації та діяльності груп взаємодопомоги; послуги перекладу, вивчення рідної мови; допомога в налагодженні контактів із співвітчизниками та культурними організаціями).

- **Натуральна допомога** (надання натуральної допомоги: пошиття одягу, ремонт одягу, взуття, перукарські послуги, прання білизни та одягу, задоволення потреб одержувача; організація додаткових соціальних послуг; організація дозвілля, відпочинку та оздоровлення) отримувачі послуг; підготовка дітей до реінтеграції в біологічну сім'ю або влаштування в сімейні установи, підготовка до самостійного життя та соціалізація в громаді).

Висновки до 2 розділу

Проаналізувавши структуру та діяльність представлених громадських організацій, ми можемо помітити, що всі вони надають приблизно однакову допомогу (перелік послуг, які надаються в представлених громадських організаціях, та мету цих послуг показано у Додатку 1).

Основна направленість – проінформувати зацікавлених та причетних осіб про можливості, які можна отримати від держави та інших організацій (міжнародних в тому числі). Громадські організації намагаються охопити якомога більше сфер та послуг, які допоможуть військовополоненим відстоювати

їх права та інтерес через їх рідних, а рідним – не впадати в стан відчаю і будувати своє життя паралельно цьому.

Коли хтось перебуває в полоні, близькі відчують фізичну відсутність, але психологічну присутність рідного. Його чекають, все, що відбувається в сім'ї, пов'язується з ним, навіть можуть відкладатися ключові родинні події до моменту його повернення. Але коли людина повертається з полону, рідні зустрічаються з новими випробуваннями. Нерідко члени родини говорять про фізичну присутність звільненого з полону, але про його відсутність психологічну.

РОЗДІЛ III

МОДЕЛЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ У РОБОТІ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

3.1. Застосування методу моделювання в соціальній роботі

Моделювання є багатогранним методом дослідження та одним із шляхів навчання. Вона визначає вивчення реально існуючих об'єктів, явищ, соціальних процесів, органічних і неорганічних систем. Він охоплює всі процеси. Моделювання є специфічним і різнобічним навчанням. Його основне завдання — відтворити інший об'єкт, який замінює його об'єкт (модель) за схожістю з існуючим об'єктом. Дана модель є аналогом оригінальної моделі. Вона повинна бути схожа на оригінал, але не повторюватися, тому що тоді сама форма втрачає сенс. Також неприпустимо вільне моделювання, в цьому випадку воно не дає необхідного уявлення про вихідну модель і не виконує своєї функції [12].

Функції соціального моделювання: поглиблення розуміння існуючих систем і об'єктів, визначення основних параметрів і методів їх подальшого застосування, порівняльний аналіз оригіналів і моделей, визначення якісних характеристик.

Моделювання також виконує важливі евристичні функції: виявляє негативні тенденції, визначає позитивні шляхи вирішення проблем, пропонує альтернативи.

Існує декілька типів моделей: когнітивні, евристичні, моделі майбутнього прогностичні, моделі бажаного даного стану. Цілі моделювання: показати стан проблеми на даний момент; виявити найгостріші «переломні» точки, «вузли» протиріч; виявити тенденції розвитку та ті фактори, вплив яких може виправити поганий розвиток; посилити діяльність держав, громадські та інші організації та окремі особи, для пошуку оптимальних варіантів вирішення соціальних проблем.

Модель повинна відповідати певним вимогам:

1. Це простіше і зручніше, надає інформацію про об'єкт і сприяє вдосконаленню самого об'єкта.
2. Сприяти визначенню або вдосконаленню характеристик об'єктів, їх побудові, управлінню або раціоналізації методів пізнання об'єктів.

Загалом моделі повинні відповідати наступним вимогам: повнота, адекватність і еволюційність; абстрактність, яка дозволяє варіювати велику кількість змінних; обмежені в часі умови розв'язування задач; орієнтація на виконання задачі за наявних можливостей; нова корисна інформація про явища; на основі використання усталеної термінології умови перевірки можливості її достовірності, відповідності соціальним об'єктам, процесам, явищам.

Визначено фундаментальні принципи розробки моделей складних об'єктів і явищ для соціального моделювання: компроміс між очікуваною точністю результатів моделювання та складністю моделі, баланс точності, достатня загальність елементів моделі, наочність моделі, Блоки представляють моделі, спеціалізація моделей, тощо [11].

Моделювання соціальних процесів здійснюється за допомогою: прогнозних моделей доходів і заробітної плати населення, моделей соціальних систем.

Використання математичних моделей для соціального прогнозування здійснюється при прогнозуванні спрямованості бюджету домогосподарств, які поділяються на групи та склади, за допомогою теорії ймовірностей і математичної статистики для визначення рівня щастя населення.

До соціальних моделей належать: моделювання популяційних процесів, модель екологічної безпеки, модель соціальної адаптації плаваючого населення та ін.

Системно-функціональний підхід зумовлює моделювання соціальних процесів на регіональному рівні, управлінських рішень тощо.

Моделювання як техніка соціальної роботи - моделювання тем соціальної роботи (систем, послуг, проектів, процедур, процесів, експертних моделей); методи та засоби моделювання проблемних ситуацій; позитивна поведінка; напрямок роботи в сучасному суспільстві має іншу ціль. групи і категорії людей [15].

Прогнозування — це теорія соціального знання, яка конкретно взаємодіє з багатьма групами знань, які певним чином розглядають майбутнє як первинний об'єкт, аналізуючи його на різних рівнях — теоретичному, психологічній інтуїції, практичному — у найближчому майбутньому та довгострокових питаннях.

Об'єктом прогнозування є процес (явище, подія), який вивчається з метою розробки прогнозу. Мета прогнозування — правильно оцінити все нове, що зараз позитивно впливає на суспільне життя, що можна не тільки зберегти із сучасного життя, а й перенести в майбутнє. Це стосується всіх форм, принципів, змісту і методів діяльності суспільного життя.

Роль прогнозування полягає в тому, щоб заздалегідь підготувати пропозиції, проекти, плани, пропозиції та оцінки, тобто визначити напрямок розвитку об'єктів у досліджуваній сфері (культурних, медичних, освітніх, сільськогосподарських), і те, як цей розвиток реально може відбуватися. . На основі цього визначаються типи завдань прогнозування: визначення та мотивація цілей розвитку, визначаються засоби, методи та шляхи досягнення цілей [11].

Соціальне прогнозування – це дослідження соціальних систем на більш глибокому рівні, що дає можливість передбачати і прогнозувати майбутнє, а також є синтезом різноманітних знань про суспільство.

Соціальне прогнозування має кілька етапів: аналіз, експеримент, процедура, організація.

Етап аналізу має визначити стан і тенденції розвитку об'єкта прогнозування, відповісти на такі питання: який очікуваний ступінь задоволення конкретних суспільних потреб і його реалізація пов'язана з розвитком об'єкта

прогнозування; які результати майбутній розвиток і в яких галузях і галузях вони бажані? і необхідні для досягнення бажаного рівня.

Експериментальна фаза відповідає на наступні запитання: які можливі результати майбутнього розвитку конкретної сфери суб'єкта; і які питання ставить різниця між неминучими та можливими результатами майбутнього розвитку; дозволяє чітко сформулювати проблеми, які виникають у результаті дослідження та потребують вирішення.

Фаза сценарію дає відповіді на такі питання: які можливі шляхи (варіанти) досягнення бажаних і небажаних результатів; скільки часу знадобиться для реалізації кожного можливого результату; і який рівень впевненості в реалізації кожного можливого рішення.

Організаційний етап — це людські, матеріальні та фінансові ресурси, необхідні для реалізації кожного з можливих сценаріїв, сукупність організаційно-технічних заходів, які забезпечують певні результати в реалізації того чи іншого варіанту, і визначення найбільш раціонального з них.

Експериментальна фаза відповідає на наступні запитання: які можливі результати майбутнього розвитку конкретної сфери суб'єкта; які питання виникають через різницю між неминучими та можливими результатами майбутнього розвитку; дозволяє чітко сформулювати проблеми, які виникають у результаті дослідження та потребують вирішення.

Процедурна фаза дає відповіді на такі запитання: якими є можливі шляхи досягнення бажаних і небажаних результатів; скільки часу знадобиться для реалізації кожного можливого результату; і наскільки ви впевнені в реалізації кожного можливого рішення.

Організаційний етап — це людські, матеріальні та фінансові ресурси, необхідні для реалізації кожного з можливих варіантів, сукупність організаційно-технічних заходів, що забезпечують певні результати реалізації того чи іншого варіанту, визначення найбільш раціонального з них.

Систему методів і методів прогнозування називають методологією прогнозування, яка включає наступні етапи: 1) Позичування прогнозування: визначають об'єкт дослідження, об'єкт дослідження, проблема, цілі, завдання, час виконання; запропонувати робочі гіпотези, вибрати методи; визначити структуру та організацію дослідження; 2) прогнозний контекст – зібрати дані, що впливають на розвиток об'єкта: рішення, нові документи, безпосередні події з урахуванням процесів у відповідній сфері; 3) Пошукові моделі - узагальнене бачення основних показників об'єктів у системі, параметрів, що відображають їх властивості та структуру; 4) Пошукове прогнозування - прогнозування основної моделі на майбутнє на основі спостережувані тенденції з урахуванням факторів у контексті прогнозу для визначення проблеми, яку необхідно вирішити; 5) Нормативне прогнозування – прогнозування основної моделі на майбутнє за визначеними критеріями відповідно до встановлених цілей і норм; 6) Використання системи експертного опитування для оцінки надійності та вдосконалення прогностичної моделі Пропозиція рішення.

В даний час існує більше 200 методів прогнозування. Серед них найбільш поширеними є методи екстраполяції та тестування, які базуються на ретроспективному розвитку прогнозованих об'єктів на основі часових і параметричних послідовностей [14].

Інші методи базуються на використанні комп'ютерних технологій, розробці спеціальних алгоритмів і програм, що потребують значних ресурсів і вищої кваліфікації прогнозистів: багаторівнева морфологія, багаторівнева експертиза, матричні методи.

Кореляційні методи – це процедури прогнозування, засновані на побудові конкретних імітаційних моделей реальних об'єктів і процесів.

Ігри є методом безпосереднього попереднього планування дослідження та підтвердження прогнозів.

Симуляції — це математичні моделі, створені для навчання та перевірки рішень як прогнозних результатів дослідження.

Персональні прогнози експертів - оцінка провідних експертів-лідерів, експертів у певному аналізі, галузі дослідження.

Інтуїтивний метод (прогнозування) найбільш широко використовується в системах управління, при прогнозуванні різноманітних суспільних явищ, заснований на широкій участі найбільш компетентних експертів і постійному підвищенні їх кваліфікації відповідальних за їх експертизу.

Історичні аналогії - це закони і тенденції розвитку подібних подій у часі або перенесені з інших галузей знань.

Причинно-наслідкове моделювання – встановлення причинно-наслідкових зв'язків відомих фактів.

Класифікація методів прогнозування характеризується специфічними відмінностями за ступенем форматування, принципом дії та способом отримання інформації.

Категоризація методу - виберіть метод, який підходить для завдання, яке потрібно розв'язати.

Метод Дельфі передбачає кілька етапів незалежного дослідження експертами в групах. Існує кілька спеціальних способів обробки та відбору результатів експертних опитувань.

Антиципаційні інформаційні методи - Сукупність методів передбачення реального впровадження наукових результатів на основі властивостей науково-технічної інформації.

Метод мозкового штурму полягає в стимулюванні творчої діяльності експертів шляхом спільного обговорення проблем, проведення колективного оцінювання за спеціальними правилами.

Статистичне моделювання — це розробка та аналіз моделей, створених на основі минулого та теперішнього статистичного матеріалу.

Сценарій - це розвиток і опис очікуваного перебігу подій у досліджуваній області (середовище, система) та навколо неї та навколо неї, починаючи з певної початкової стадії та закінчуючи заздалегідь передбачуваного часу.

Евристика заснована на аналізі історичних і системовизначальних зв'язків. Механізми прогнозування базуються на екстраполяції, сценаріях, імовірнісному прогнозуванні, статистичному моделюванні.

Серед видів і прийомів соціального прогнозування виділяють такі: прогнозування рівня життя населення та зайнятості, пенсійного забезпечення, економічної безпеки (бідності, безробіття), прогнозування екологічних процесів тощо.

Прогнозування як техніка в соціальній роботі - це дослідження соціальних систем з метою прогнозування ефективності форм, методів, підходів, планів і програм соціальної роботи з окремими клієнтами на рівні індивідуальної роботи, групи, громади, спільноти Соціальна робота знаходиться на мезорівні, а діяльність соціальних служб, організацій та установ – на макрорівні соціальної роботи. Вибір методу прогнозування залежить від змісту соціальної роботи, конкретного напрямку, категорії клієнтів тощо.

3.2. Концептуальна модель представництва інтересів військовополонених

Концептуальна модель включає інструменти з допомоги як рідним, які тільки дізналися про зникнення близької людини, так і бійцям, яких вже повернули з місць утримання (складові процесу та структури представництва у соціальній роботі представлені у Додатку 2).

1. Робота з родиною.

- Інформування та допомога в заповненні документів до відповідних структур для оформлення статусу «зниклий безвісті (ймовірно полон)»/«військовополонений».

- Юридична допомога: відновлення документів, оформлення виплат, отримання грошової допомоги від міжнародних організацій та державних структур.
- Психологічна підтримка та супровід.
- Допомога з виїздом на безпечну територію, з пошуком житла та забезпечення необхідними медикаментами (за потреби).
- Інформування про соціальні послуги/можливості, які доступні для членів родини людини, яка знаходиться в полоні (наприклад, гуманітарна допомога, допомога від міжнародних організацій (гроші, речі першої необхідності, речі для дітей, заходи, можливість відправити дитину на відпочинок чи в санаторій).

2. Робота з військовополоненими після визволення.

- Збір медичного анамнезу та лікування.
- Психологічна допомога після виходу з полону (структурування травматичного досвіду в безпечному середовищу та перша психологічна допомога).
- Психоедукація людини, яка пережила полон та її родини (найближчого оточення): інформування про особливості реакцій психіки на травмуючі події, про можливі зміни поведінки та власних реакцій; робота з сім'ями постраждалих для побудови правильної моделі підтримки та допомоги.
- Кризова інтервенція.
- Відновлення документів, пошук житла (за потребою).
- Допомога з направленням на протезування та лікування, зокрема за кордон, якщо є така потреба.
- Інформування комбатанта про можливості ресоціалізації та реадптації (соціальні та державні проекти, робота, навчання, ресурсно-релаксаційні заходи, групові заняття тощо).

Висновки до 3 розділу

Метою моделювання соціальних процесів є досягнення різних цілей і виконання завдань. Цей підхід дає можливість визначити оптимальні розміри та передбачити поведінку систем, наприклад, соціального захисту сімей військовополонених в умовах війни. У процесі моделювання аналізується широкий спектр факторів, які обґрунтовують різні рівні життя. У світовій та українській практиці використовуються чотири рівні життя: прожитковий мінімум, достатній, соціально необхідний та соціально комфортний. Кожен рівень містить у собі різні показники, які розраховуються під час моделювання, включаючи економічні, організаційні та духовні можливості їх реалізації. Також визначаються терміни реалізації та їх прогнозоване бачення.

Для досягнення більш точних результатів, моделювання соціальних процесів може використовувати різноманітні методи і техніки, такі як статистичне моделювання, моделювання на основі агентів, системні динамічні моделі, кібернетичне моделювання та інші.

Одним з ключових завдань з комбатантами, військовими учасниками бойових дій, військовополоненими та членами їх родин є надання психологічної підтримки. Після повернення, вони можуть стикатися з різними формами травматичного стресу, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривога та інші психічні проблеми. Соціальні працівники повинні бути здатні до швидкої діагностики та пошуку спеціалістів для лікування цих проблем, а також забезпечувати підтримку у відновленні зв'язків з родиною, друзями та іншими соціальними контактами.

Крім того, члени громадських організацій можуть допомагати військовополоненим та учасникам бойових дій з проблемами, що стали на шляху до повноцінного життя після повернення з військової дії. Це може включати пошук роботи, житла, медичної допомоги та інших необхідних ресурсів.

Соціальні працівники повинні мати доступ до програм та ресурсів для допомоги військовим, що звільнені з полону та комбатантам, які допоможуть їм повернутися до повноцінного життя після військової дії.

Також можна розраховувати на допомогу у розв'язанні юридичних питань, таких як отримання виплат, пенсії чи інших компенсацій за втрати, які вони можуть були зазнати в результаті своєї військової служби. Вони повинні бути знайомі з законодавством, що регулює права військових та знати, як допомогти їм отримати необхідну допомогу та підтримку.

Важливим компонентом є також встановлення ефективного комунікаційного процесу з військовими, знаходити і розв'язувати їхні проблеми, а також допомагати їм знаходити рішення для складних ситуацій. Варто зазначити, що соціальні працівники повинні працювати в тісному співробітництві з військовими службовцями та іншими фахівцями, щоб забезпечити максимально ефективну підтримку та допомогу військовополоненим і їх рідним.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження надають нам можливість зробити наступні висновки.

Відповідно до першого завдання дослідження, проаналізовано теоретико-методологічні основи застосування моделі представництва інтересів клієнта в соціальній роботі, також окреслено особливості представництва інтересів та захисту прав комбатантів та військовополонених.

Соціальний статус військовослужбовців та військовополонених може підвищуватися і знижуватися в суспільстві, що впливає на психологічний стан та виконання своїх обов'язків на службі. Особливе значення в цьому має інститут соціальної роботи, на який покладається реалізація соціально-правового механізму з вирішення виниклого протиріччя між певним статусом комбатантів, в тому числі військовополонених та їх реальним положенням в суспільстві.

У процесі представництва інтересів у військовій галузі важливо мати на увазі культурні та історичні особливості військової служби та роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. Військова служба може мати великий вплив на життя військовослужбовців та їх близьких, тому соціальні працівники повинні бути здатні до ефективної роботи з цією групою людей.

Узагалі, представництво інтересів є важливим елементом соціальної роботи в багатьох галузях, і допомагає забезпечити підтримку та захист прав та інтересів різних груп населення.

В межах дослідницької роботи були проведені збір та аналіз діяльності трьох українських громадських організацій, клієнтами яких є військовополонені (та члени їх сімей).

Організації не взаємодіють між собою, тому вони порівнювались між собою за основними критеріями. Як результат – відмічено слабкі та сильні

сторони кожної з ГО, проаналізовані які з потрібних послуг не можна отримати в кожній окремо.

Цей аналіз допоміг сформуванню уявлення про моделі роботи з військовополоненими кожної організації, а також виконати останнє з поставлених перед дослідженням завдань – представлення актуальної концептуальної моделі з представництва інтересів військовополонених у практичній діяльності громадських організацій, де члени родини виступають як частина моделі з представництва прав та інтересів полонених бійців.

Представництво інтересів комбатантів, полонених та військових учасників бойових дій є однією з ключових задач соціальної роботи в сфері військової діяльності. Вони можуть зустрічатися з різними проблемами, такими як психологічні травми, фізичні ушкодження, зміщення зі звичного життя та інші складнощі, які можуть стати на шляху до їх повноцінного життя.

Соціальні працівники, що представляють інтереси військових учасників бойових дій, повинні бути добре підготовлені та мають спеціалізовані знання та навички для роботи з цією групою людей. Це включає розуміння їхніх особливостей та потреб, усвідомлення складнощів, з якими вони стикаються, а також знання про можливості допомоги та підтримки, які доступні.

Отриманий досвід дає розуміння всього спектру задач, які стоять перед соціальними працівниками і ГО у роботі з обраною категорією клієнтів. Це дозволить доповнити склад ГО спеціалістами, які наразі відсутні, та звернути увагу на додаткові (специфічні) аспекти надання допомоги військовополоненим та їх родинам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адвокаси : практичний посібник / упоряд. Г. Кіященко. – К., 2009. – 103 с.
2. АСОЦІАЦІЯ РОДИН ЗАХИСНИКІВ «АЗОВСТАЛІ» | Асоціація родин. Асоціація родин. URL: <https://www.azovstalfamilies.com/> (дата звернення: 28.04.2023).
3. Безпалько О.В. Соціальне проектування. – К, 2010. – 127 с.
4. «Блакитний птах». URL: <http://hostage.org.ua/> (дата звернення: 28.04.2023).
5. ГО Штаб Підтримки Морської Піхоти України. Штаб Підтримки Морської Піхоти України. URL: <https://www.virni-zavzhdy-family.com/> (дата звернення: 28.04.2023).
6. Дацюк І. П. Соціальна захищеність військовослужбовців як складова національної безпеки держави в умовах реформування української армії / Дацюк І. П. // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ. — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. — Вип. 3 (39). — 236 с.
7. Дубич К. В. Вступ до соціальної допомоги : навчальний посібник / К. В. Дубич. – К. : «Слово», 2015. – 224 с.
8. Єлагін В.П. Суспільно-політичні та правові механізми системи соціального захисту військовослужбовців в Україні / В. П. Єлагін, І. П. Дацюк // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. — Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2009. — Вип. 2 (25). — 468 с.
9. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р., № 18.
10. Збірник наукових праць державного інституту розвитку сім'ї та молоді (за підсумками 2006 р.),. – К.: Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2006. – 192 с.

11. Інноваційні моделі надання соціальних послуг (Проекти Українського фонду соціальних інвестицій) / [за ред. Н. М. Шкуратової]. – Т. 3. – К. : ЛДЛ, 2007. – 159 с.
12. Інновації у соціальних службах: Навч.-метод.посіб. /Семигіна Т.В., Покладова В.В., Грига І.М. та ін.. . – К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2002. – 168 с. – С.48-77
13. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи і соціальної політики в Україні : навчальний посібник / Н. І. Кривоконь. – Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 320 с.
14. Лавриненко В.М. Дослідження соціально-економічних і політичних процесів: учеб. посіб. / В.М. Лавриненко, Л.М. Путилова. - М.: Вузівський підручник, 2004. - 184 с.
15. Лебедев В.В. Математичне моделювання соціальних процесів. – М.: Наука, 1997.– 229с.
16. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки і оцінки. – К.: Ліра-К, 2004. – 328 с.
17. Матвієнко В. Я. Прогностика. — К.: Українські пропілеї, 2000. — 484 с.
18. Міністерство соціальної політики України. ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
19. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
20. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». *Офіційний вебпортал парламенту України*.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

21. Семигіна Т., Сучасна соціальна робота, Академія праці, соціальних відносин і туризму, Київ 2020, 275 с.
22. Скочко М.о., Організаційно-змістові засади надання соціальних послуг у сільській місцевості: дис.. д-ра філософії: 231 Соціальна робота, Умань 2021, 226 с.
23. Слозанська Г.І. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05, Тернопіль, 2019, 687 с. URL: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/Dis_Slozanska.pdf
24. Стецьков О. В. Представництво прав та інтересів клієнтів соціальних установ / О. В. Стецьков, В. М. Турський. – К. : «Спілка матерів «Сонячний промінь», 2001. – 56 с.
25. Управлінські аспекти соціальної роботи: курс лекцій. – К. : МАУП, 2002. – 376 с.
26. Daley, J. A. (1999). *Social work practice in the military*. New York, NY: Haworth.
27. Daley, J. A. (2013). Ethical decision making in military social work. In A. Rubin, E. L. Weiss, & J. E. Coll (Eds.), *Handbook of military social work* (pp. 51–66). Hoboken, NJ: Wiley.
28. European Association of Schools of Social Work. The help system and its reflection theory: a sociological observation of social work. *Taylor & Francis*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2156857X.2015.1012106> (date of access: 07.05.2023).

29. Figley, C. R., & Beder, J. (2012). The cost of caring requires self care. In J. Beder (Ed.), *Advances in social work practice with the military* (pp. 278–286). New York, NY: Routledge.
30. International Committee of the Red Cross. *International Committee of the Red Cross*. URL: <https://www.icrc.org/en/> (date of access: 28.04.2023).
31. Kantor, E. M., & Beckert, D. R. (2011). Psychological first aid. In E. M. Kantor & D. R.
32. Linehan, M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York, NY: Guilford. National Association of Social Workers. (2008). Code of ethics. Retrieved from <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>
33. New York, NY: Routledge. Flynn, M., & Hassan, A. (2010). Guest editorial: Unique challenges of war in Iraq and Afghanistan. *Journal of Social Work Education*, 46, 169–173.
34. Rubin, A., & Weiss, E. L. (2013). Secondary trauma in military social work. In A. Rubin, E. L. Weiss, & J. E. Coll (Eds.), *Handbook of military social work* (pp. 67–78). Hoboken, NJ: Wiley.
35. Simmons, C. A., & DeCoster, V. (2007). Military social workers at war: Their experiences and the educational content that helped them. *Journal of Social Work Education*, 43, 497–512.
36. Solomon, Z., & Benbenishty, R. (1986). The role of proximity, immediacy, and expectancy in frontline treatment of combat stress reaction among Israelis in Lebanon War. *American Journal of Psychiatry*, 143, 613–617.
37. The International Association Of Schools Of Social Work. <https://www.iassw-aiets.org/>
38. The professional association for social work and social workers. <https://www.basw.co.uk/about-basw>

39. Weiss, E. L., Coll, J. E., & Metal, M. (2011). The influence of military culture and veteran worldviews on mental health treatment: Implications for veteran help-seeking and wellness. *International Journal of Health, Wellness and Society*, 1, 75–86.
40. Whitworth, J. D., Herzog, J. R., & Scott, D. L. (2012). Problem-based learning strategies for teaching military social work practice behaviors: Review and evaluation. *Advances in Social Work*, 13, 112–131.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Перелік послуг, які можна отримати у громадських організаціях

Вид послуги	Опис послуги
Проведення профілактичної освітньої роботи у вигляді акцій, лекцій, тренінгів	Мета: сприяння поінформованості; Методи: анкетування, проведення лекції, тренінги
Виявлення груп ризику за допомогою соціальних опитувань, анкетування, спостереження за дітьми	Мета: виявлення «клієнтів» з метою соціальної адаптації та усунення негативних наслідків; Методи: соціальні опитування, анкетування, спостереження
Соціальний супровід сім'ї	Мета: задоволення потреб; Методи: соціальний супровід
Навчання: практична соціальна робота, підготовка волонтерів, супервізія членів команди	Мета: підвищення рівня професійних знань та навичок для ефективної роботи
Усунення психотравмуючих та соціальних наслідків насильства	Мета: розробка плану соціальної адаптації у суспільство; Методи: лекції, тренінги, семінари;
Представництво інтересів військовополонених та членів їх сім'ї; Оформлення документів та виплат; Юридичне представництво; Соціальна реабілітація	Мета: вирішення проблем сім'ї Методи: представництво інтересів, самопредставництво
Інформаційна підтримка: акції, лекції, спільна участь у суспільно-корисній діяльності	Мета: формування поваги до полонених, членів їх родини та розуміння з якими складнощами вони зіштовхуються.

Реалізація стратегічного планування у представництві

<p>Вивчення ситуації:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вивчення проблеми; • вивчення ситуації: соціальної, економічної, культурної, правової та політичної; • чітке визначення проблеми.
<p>Організація групи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • навчання/вивчення цільової групи; • прийняття спільного рішення щодо мети діяльності; <ul style="list-style-type: none"> • визначення лідерів;   • розвиток потенціалу групи / підготовка до дій; <ul style="list-style-type: none"> • здійснення конкретних акцій.
<p>Отримання підтримки:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення політичних союзників; <ul style="list-style-type: none"> • об'єднання союзників;   • створення засобів спілкування між ними; <ul style="list-style-type: none"> • інформування громадськості.
<p>Мобілізація зусиль:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мобілізація групи підтримки; • використання доступних правових механізмів; • застосування політичних засобів (лобіювання, політичний тиск).

Види стратегій представництва:

Модельні програми використовують для створення моделей дій організацій в тій чи іншій ситуації.

Змагання передбачають активні дії для досягнення цілей представництва (демонстрації, марші протесту, бойкоти тощо).

Судові позови – застосовується у випадках порушення прав та інтересів, що регулюються чинним законодавством.

Просвіта та ЗМІ.

Дослідження, що дозволяє отримати достовірну інформацію.

Створення груп, союзів.

Переговори та переконання.

Процес здійснення представництва

Процес здійснення представництва у соціальній роботі націлений на забезпечення прав на добробут: пристойні умови проживання, матеріальна

підтримка, спеціальні послуги соціальних установ тощо. Забезпечення права на добробут передбачає пошуки джерел для додаткового фінансування. Також є необхідним установами соціального, медичного обслуговування, центрами працевлаштування, ЖЕК.

Структура здійснення представництва

Стадія 1. Визначення проблеми.

Стадія 2. Узгодження цілей представництва та методів їх досягнення.

Стадія 3. Реалізація поставлених цілей:

- пошук законодавчих норм;
- тлумачення норм законодавства й пояснення процесу клієнтові;
- посередництво і представництво;
- судові позови й розгляд справи.

Стадія 4. Оцінка результатів.